

สภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในบทนี้ จะกล่าวถึงสภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม และสภาพทางการเมือง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้เห็นสภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและวิเคราะห์ในบทต่อ ๆ ไป

๑. ประวัติความเป็นมา

ก่อนที่จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะกล่าวความไปถึงเมื่อครั้งเป็นดินแดนแหลมมลายูดั้งเดิม กล่าวคือ

ดินแดนแหลมมลายูเดิมมีอาณาเขตเรียกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่หนึ่ง ตั้งแต่เกาะภูเก็ตลงไปถึงรัฐเคดาห์หรือเมืองไทรบุรีเดิม รวมทั้งดินแดนปัตตานีรายา ซึ่งหมายถึงจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสในปัจจุบัน รวมกันเรียกว่าแดนดินสะการามาเซ็น คำว่า "สะการา" หมายถึง ทะเล "เซ็น" หมายถึง เค็ม ดังนั้น "สะการามาเซ็น" จึงหมายถึง ทะเลเค็ม

ตอนที่สอง ตั้งแต่รัฐเคดาห์และปัตตานีลงไปจนถึงสิงคโปร์ แดนดินตอนนี้เรียกว่า "ตามาเซ"

แดนดินแหลมมลายูแต่เดิมนั้น มีมนุษย์เจ้าของดินเป็นคนป่าเถื่อน บางพวกเป็นมนุษย์กินคนอยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ หากินกันตามธรรมชาติ แบ่งออกได้เป็น ๔ พวก คือ

๑. กายักซี (Kayaksi) หรือ กะฮาร์ (Kahari) พวกนี้รูปร่างสูงใหญ่ ผิวดำ ผมหยิก ตาโปน ฟันแหลม อยู่บนป่าสูงตามต้นน้ำลำธาร พวกนี้ร้ายมาก ชอบกินเนื้อมนุษย์ ปัจจุบันสูญพันธุ์ไปหมดแล้ว

* พระยารัตนภักดี, ดินแดนไทยในแหลมทอง, ๒๕๐๘, (อักษำเนา), หน้า ๑๗.

๒. เซมัง (Semang) หรือ เนกรีโทส (Negritos) พวกนี้รูปร่างเล็ก ผิวขาว
อาศัยอยู่ตามภูเขา ปัจจุบันสูญพันธุ์ไปแล้วเช่นเดียวกัน

๓. ซาไก (Sakai) พวกนี้ตัวเล็ก ผิวดำ ริมฝีปากหนา ปัจจุบันยังมีเหลืออยู่อีก
เล็กน้อยที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา

๔. โอริง - ลาโอิต (Orang-Laut) พวกนี้เป็นชาวน้ำ อาศัยอยู่ตามเกาะและ
ชายทะเล มีเรือเป็นพาหนะ ชอบไร่รอน ปัจจุบันอยู่ที่จังหวัดพังงาและจังหวัดภูเก็ต

ในระหว่างปี พ.ศ. ๕๐๐ - ๖๒๑ คนไทยเดิมซึ่งอยู่ที่เมืองเสฉวน ยูนาน ฮุนาน กู
จิน เบียดเบียนรุกราน บางส่วนจึงได้อพยพลงมาจากโคสุคินแดนสะการามาเซิน และตามาเซ
ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวพื้นเมืองดั้งเดิมมากขึ้นทุกทีจนถึงสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีของไทย

ต่อมาในระหว่างปี พ.ศ. ๑๐๐๐ - ๑๑๐๐ ได้มีชาวฮินดูจากประเทศอินเดียจำนวน
มากอพยพเข้ามาอยู่ในอินโดนีเซีย และบางพวกได้เข้ามาอยู่ในดินแดนตามาเซด้วย ในราว
ปี พ.ศ. ๑๒๕๓ ได้มีชาวสุมาตราและชาวชวาได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนตามาเซเป็น
จำนวนมาก การที่พวกชวาจำนวนมากได้อพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนสะการามาเซินและตามาเซ
มากขึ้นนี้ ทำให้นามแดนดินสะการามาเซินและตามาเซเลื่อนหายไป และได้ชื่อใหม่ว่า "มลายู"
ซึ่งเป็นภาษาสันสกฤตมีความหมายว่า ผู้อพยพหรือผู้ข้ามฟาก

การที่ชนชาติต่าง ๆ อพยพเข้ามาสู่ดินแดนแหลมมลายูนี้ ได้รวมคลุกคลีกับชาวไทย
ที่อยู่ก่อนแล้ว และชาวพื้นเมืองดั้งเดิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกโอริง - ลาโอิต (ชาวน้ำ)
ได้มีการผสมผสานกับชนชาติอื่นเป็นจำนวนมาก ประชาชนในแหลมนี้โดยทั่วไปนับถือศาสนา
พราหมณ์และศาสนาพุทธ มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันตามหลักศาสนา^๓

สรุปได้ว่า ดินแดนแหลมมลายูดั้งเดิมเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกชาวพื้นเมืองดั้งเดิม ซึ่งเป็น
คนป่าเถื่อน และมีปัจจุบันบางพวกได้สูญพันธุ์ไปหมดแล้ว ประชาชนที่เข้าไปอาศัยอยู่ใหม่เป็นชน

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^๓ พระยารัตนภักดี, "ดินแดนเมืองปัตตานีสสมัยโบราณ", ปัญหา ๔ จังหวัดภาคใต้,
(พระนคร : โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๓.

หลายเชื้อชาติ และผู้ที่เข้าไปอาศัยอยู่ก่อนชนชาติอื่นตามหลักฐานที่ปรากฏคือคนไทยที่อพยพจากประเทศจีนลงมาตอนใต้ ต่อมาจึงได้มีชนชาติอื่นอพยพเข้าไปทำมาหากินร่วมอยู่ด้วย

สำหรับประวัติความเป็นมาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และจังหวัดสตูล ในปัจจุบันนั้นอาจแยกกล่าวออกเป็น ๒ ตอน คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสตอนหนึ่ง กับจังหวัดสตูลอีกตอนหนึ่ง

๑.๑ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

การที่กล่าวถึงจังหวัดทั้งสามรวมกันเนื่องจากมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเป็นเมืองเดียวกันมาแต่ก่อนตั้งเมืองปัตตานี และได้แยกออกเป็น ๓ จังหวัดในภายหลัง ในการกล่าวถึงจึงจะกล่าวถึงจังหวัดปัตตานีก่อน และจะได้กล่าวถึงการแยกออกมาเป็นเมืองยะลา และเมืองนราธิวาส ในภายหลัง

เมืองปัตตานี เป็นเมืองเก่าเมืองหนึ่งในแหลมมลายู สันนิษฐานว่าตั้งขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. ๑๔๐๐ - ๑๔๙๔ ในระยะแรกมีฐานะเป็นหัวเมืองชั้นในของเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งปรากฏตามตำนานของเมืองนครศรีธรรมราชว่า เมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๔ เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้สร้างตราเมืองขึ้นในราชธานีเป็นรูปนักษัตร ๑๒ ดวง ซึ่งมีเมืองปัตตานีรวมอยู่ด้วยในฐานะเป็นเมืองชั้นในของเมืองนครศรีธรรมราช อย่างไรก็ดี เมืองปัตตานีนี้เป็นเมืองสำคัญและมีชื่อเสียงโด่งดังมาแต่ ก่ด่าวคือ เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยโภคทรัพย์ ัญญาหาร เป็นเมืองที่ชาวยุโรปหลายชาติหลายภาษาเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาค้าขายแต่โบราณ

เมืองปัตตานีได้เข้ามาอยู่ในพระราชอาณาเขตของประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด จากหลักศิลาจารึกสมัยพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ ๑) ปรากฏข้อความเกี่ยวกับอาณาเขตประเทศไทยในสมัยนั้นว่า

^๔ จังหวัดปัตตานี, เอกสารบรรยายสรุปจังหวัดปัตตานี, ๒๕๑๖, (อัดสำเนา), หน้า ๑.

^๕ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติศาสตร์สี่จังหวัดภาคใต้ นราธิวาส ปัตตานี ยะลา สตูล, (ยะลา : โรงพิมพ์คุรุสัมพันธ์ภาคศึกษา ๒, ๒๕๐๕), หน้า ๑๐.

"มีเมืองกว้างขวางหลาย ปรายไป้องตะวันออก รอคระหลวง
สองแคว ลุมนาจายสคาเท่าฝั่งของ ถึงเวียงจันทน์เวียงคำเป็นที่แล้ว
ไป้องหัวนอนรอกคนที พระบางแพก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี
ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว ไป้องตะวันตก รอกเมืองฉก
เมือง ... หงสาวดี สมุทรมาเป็นแดน ไป้องคินนอนรอกเมืองแพร
เมืองนาน เมือง ... เมืองพลัว พนฝั่งของเมืองชวาเป็นที่แล้ว ปลูก
เลี้ยงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้นชอบควยธรรมทุกคน"

005096

โดยเหตุที่เขตเมืองนครศรีธรรมราชในครั้งนั้นครอบคลุมตลอดแหลมมลายูรวมทั้ง
มะละกาและสิงคโปร์ ทั้งนี้ ตามหลักฐานดังกล่าวแหลมมลายูจึงเป็นเขตแดนของไทยมาทั้ง
แต่สมัยพอลูนรามคำแหงเป็นต้นมา แต่วิธีการปกครองเมืองขึ้นในสมัยนั้นไม่ได้ส่งคนไปปกครอง
เพียงแต่ให้ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองเป็นเครื่องราชบรรณาการ ๓ ปีต่อครั้ง^๗ นอกจากนี้ตาม
ประวัติศาสตร์ของชนชาติมอญและญวนก็ได้มีการยอมรับควยว่า อาณาจักรสุโขทัยได้มีอำนาจ
ครอบคลุมไปถึงแหลมมลายูทั้งหมดจริง^๘

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา อาณาเขตของไทยยังคงแผ่คลุมแหลมมลายูทั้งหมด เมือง
ปัตตานีจึงยังคงขึ้นกับไทย โดยมีฐานะเป็นเมืองประเทศราช ส่งบรรณาการเป็นคราว ๆ
เช่นเดียวกับเมืองประเทศราชอื่น ๆ ในแหลมมลายู แต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเสื่อมอำนาจหรือ
ผลัดแผ่นดิน เมืองปัตตานีก็ส่งบรรณาการ แสดงอาการกระด้างกระเดื่อง แต่ก็สามารถ

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ข. และ ๘.

^๗ ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้, ที่ระลึกในพิธีเปิดการปฐม
นิเทศข้าราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ ณ หอประชุมจังหวัดยะลา, (พระนคร : โรงพิมพ์
ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๐๘), หน้า ๓๗.

^๘ No author, "A History of South East Asia", (London : D.G.E.
Hall Macmilland, 1955), p. 57.

ปราบปรามและนำกลับมาเป็นของไทยได้ตั้งเดิม จากจดหมายเหตุของมาเคลอลาแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสไถ่กล่าวไว้ว่า ในรัชกาลแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ.๒๑๔๓ - ๒๒๓๑ เมืองปัตตานีเป็นหัวเมืองใหญ่ฝ่ายใต้ของไทยเมืองหนึ่ง โดยมีเมืองบริวารอยู่ ๘ เมือง^{๑๐}

เมืองปัตตานียังคงรวมอยู่กับกรุงศรีอยุธยาต่อมาจนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อปี พ.ศ.๒๓๑๐ เมืองปัตตานีจึงได้ตั้งตัวเป็นอิสระเช่นเดียวกับเมืองใหญ่ ๆ อื่น ๆ ในภาคใต้ เช่น เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา และเมืองพัทลุง เหตุการณ์ตอนนี้เริ่มเข้าสู่สมัยแห่งความยุ่งยากและสับสนของเมืองไทย สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงกอบกู้ชาติบ้านเมืองและปราบปรามบรรดาหัวเมืองที่ตั้งตัวเป็นก๊กเป็นเหล่าให้กลับมาเป็นไทยผืนแผ่นดินเดียวกันตั้งเดิม จนกระทั่งในปี พ.ศ.๒๓๑๒ พระองค์จึงได้ทรงยกกองทัพลงไปปราบเมืองนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง เจ้าเมืองทั้งสามไม่อาจรักษาเมืองไว้ได้ จึงพากันหลบหนีมาทางใต้เข้าพึ่งพาราษฎ์สุลต่านมะหะหมัดเจ้าเมืองปัตตานี กองทัพไทยก็ยกติดตามลงประชิดเมืองปัตตานี และให้เจ้าเมืองปัตตานีส่งตัวเจ้าเมืองทั้งสาม สุลต่านมะหะหมัดก็ยินยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี เมืองปัตตานีจึงกลับมาขึ้นกับไทยต่อไป แต่อยู่ไม่นานก็กลับแข็งเมืองขึ้นอีก แต่สมเด็จพระเจ้าตากสินก็ไม่ได้ทรงให้กองทัพลงไปปราบปรามจนตลอดรัชกาล^{๑๒}

ครั้งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ.๒๓๒๔ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เป็นแม่ทัพยกไปปราบพม่าที่มารุกรานทางบักซ์ไค เมื่อรบชนะแล้ว กรมพระราชวังบวรฯ ก็ได้เสด็จไปประทับที่เมืองสงขลา และโปรดให้เชิญพระกระแสน้ำสิ่งเกลี้ยกล่อมไปยังเมืองปัตตานี เมืองไทรบุรี และเมืองตรังกานู ให้ยอมอ่อนน้อมกับไทยเหมือนแต่ก่อน เจ้าเมืองปัตตานีไม่ยินยอม จึงโปรดให้พระยากลาโหมและแม่ทัพคนอื่น ๆ ยกกองทัพไปตีเมืองปัตตานี และสามารถเข้ายึดเมือง

^{๑๐} อภัย จันทวิมล, ปัญหาเกี่ยวกับสี่จังหวัดภาคใต้, (ลพบุรี : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบค่ายสมเด็จพระนารายณ์, ๒๕๐๓), หน้า ๓.

^{๑๑} กรมศิลป์ากร, เรื่องเดิม, หน้า ๒๕.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

ปัตตานีได้ กรมพระราชวังบวรฯ จึงรับสั่งให้วาคค้อนครอบครัวและเครื่องศาสตราวุธไปไว้ ณ กรุงเทพฯ และทรงตั้งเชื้อสายของเจ้าเมืองปัตตานีเดิมเป็นพระยาปัตตานี เรียกว่า "รายาปัตตานี" ให้เมืองปัตตานีอยู่ในกำกับดูแลของเมืองสงขลา ทางคานเมืองไทรบุรีและตรังกานู เมื่อรู้ว่าปัตตานีเสียแก่ไทยแล้ว จึงยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี^{๑๓}

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๓๔ ทวนกูระบีดิน ซึ่งเป็นรายาปัตตานีได้ก่อกองกบฏขึ้น โดยคบคิดกับโต๊ะสาเหยก ผู้มาจากประเทศอินเดีย ทั้งตัวเป็นผู้วิเศษและเป็นต้นบ่อของชาวบ้านชาวเมือง ทำการชักชวนโจรสลัดรวมกำลังยกไปตีเมืองสงขลา กองทัพเมืองสงขลาได้รับความช่วยเหลือจากกองทัพเมืองนครศรีธรรมราช สามารถตีกองทัพเมืองปัตตานีแตก แล้วยกกองทัพติดตามลงไปตีเมืองปัตตานี สามารถยึดครองเมืองปัตตานีได้ จับตัวรายาปัตตานีส่งไปกรุงเทพฯ และไต่เตงตั้งข้าราชการไทยขึ้นเป็นเจ้าเมืองปัตตานี^{๑๔} นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพิจารณาเห็นว่า ลำพังเมืองนครศรีธรรมราชเพียงเมืองเดียวจะกำกับหัวเมืองประเทศราชฝ่ายใต้ไม่ทั่วถึง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งอาณาเขตเมืองปัตตานีออกเป็น ๗ หัวเมือง คือ เมืองปัตตานี เมืองหนองจิก เมืองยะลา เมืองรามันท์ เมืองยะหริ่ง เมืองสายบุรี และเมืองระแงะ แต่ละเมืองมีพระยาเมืองปกครอง โดยถือว่าเมืองใดมีคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธมากที่สุดให้คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นพระยาเมือง ถ้าเมืองใดมีไทยมุสลิมมากที่สุดให้ไทยมุสลิมเป็นพระยาเมือง ถวายตนไมเงินคนไมทองอย่างเมืองประเทศราช และให้เมืองทั้ง ๗ นั้นขึ้นตรงต่อเมืองสงขลาซึ่งเป็นหัวเมืองเอก^{๑๕}

ในแผนดินสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยได้ทำสัญญากับอังกฤษเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๓๙๘ ยินยอมให้อังกฤษตั้งศาลกงสุลในไทย โดยอังกฤษรับรองอำนาจอธิปไตยของไทยเหนือดินแดนไทรบุรี ปะลิส ปัตตานี กลันตัน และตรังกานู โดยมีเงื่อนไขว่าไทยจะต้อง

^{๑๓} กองประสานราชการ กรมการปกครอง, สิ่งที่น่ารู้เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้, (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๑๒), หน้า ๑๐ - ๑๑.

^{๑๔} ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น, (กรุงเทพฯ : เจริญรัตน์การพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๔๔ - ๔๕.

^{๑๕} จังหวัดปัตตานี, เรื่องเดิม, หน้า ๑.

ไม่ให้ชาตินิหาอำนาจในยุโรปอื่นใดเข้ามายุ่งเกี่ยวกับดินแดนดังกล่าว^{๑๖}

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใต้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณ ๗ หัวเมือง ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ (๑๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๐) ให้มีกองบัญชาการเมือง โดยมีพระยาเมืองเป็นหัวหน้า มีข้าหลวงใหญ่คอยตรวจตราแนะนำบริเวณ ๗ หัวเมือง^{๑๗} เงินส่วยสาอากรให้หักไว้แก่พระยาเมืองเพียงเล็กน้อย นอกนั้นให้ส่งเข้าท้องพระคลัง เป็นเหตุให้บรรดาพระยาเมืองต่าง ๆ ไม่พอใจ เกิดกระด้างกระเดื่องและเกิดกบฏขึ้นอีกในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยมีพระยาวิชิตภักดี (อับดุลกาเคร์) ซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครปัตตานีคนสุดท้ายเป็นหัวหน้า แต่ถูกจับได้ จึงถูกส่งตัวไปกักไว้ที่เมืองพิษณุโลกมีกำหนด ๑๐ ปี แต่ถูกกักกันจริงเพียง ๒ ปีเศษ ก็ได้รับพระราชทานอภัยโทษกลับไปอยู่บ้านเดิม และได้ศึกษาการกบฏขึ้นใหม่โดยโฆษณาหาพรรคพวก ก่อให้เกิดความเกลียดชังรัฐบาลไทย กล่าวหาว่าดินแดนปัตตานีเป็นของมลายูมาก่อน แต่ยังมีทันลงมือดำเนินการ ทางราชการได้ทราบแผนการเสียก่อน พระยาวิชิตภักดีจึงได้หลบหนีไปอยู่ล้นตันจนถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. ๒๔๗๖

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมบริเวณ ๗ หัวเมืองจัดตั้งเป็นมณฑลปัตตานี และยุบเมืองเล็ก ๆ เสีย ๓ เมือง คงเหลือเพียง ๔ เมือง คือ^{๑๘}

- ๑) รวมเมืองหนองจิก ยะหริ่ง ปัตตานี ขึ้นเป็นเมืองปัตตานี
- ๒) รวมเมืองรามันห์ ยะลา ขึ้นเป็นเมืองยะลา

^{๑๖} No author, "A Class - Book of Certificate History Malaya, 1400 - 1965", part 1, (Malaysia : Preston Corporation, 1970), p.226.

^{๑๗} จังหวัดปัตตานี, เรื่องเดิม, หน้า ๒.

^{๑๘} ประสิทธิ์ เวชสุวรรณค์, พ.อ., การพัฒนาการศึกษาเพื่อบูรณภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้, (พระนคร : วิทยาลัยพัฒนบริหารศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๐๕), หน้า ๑๑.

^{๑๙} กองประสานราชการ กรมการปกครอง, เรื่องเดิม, หน้า ๑๕ - ๑๖.

- ๓) เมืองสายบุรี (ภายหลังยุบเป็นตำบลตะลุง อำเภอสายบุรี)
- ๔) เมืองระแงะ (ภายหลังรวมตั้งเป็นจังหวัดนราธิวาส)

ต่อมาจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งได้จัดระเบียบราชการบริหารออกเป็น ราชการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค และราชการบริหารส่วนท้องถิ่น และตามพระราชบัญญัตินี้ไม่มีราชการบริหารส่วนภูมิภาคเป็นมณฑล ดังนั้น จึงถือว่าได้ยุบเลิกมณฑลทั่วราชอาณาจักรตั้งแต่วันที่ พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นต้นมา มณฑลปัตตานีจึงแบ่งออกเป็น ๓ จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ขึ้นตรงต่อส่วนกลางมาจนกระทั่งทุกวันนี้^{๒๐}

๑.๒ จังหวัดสตูล

จังหวัดสตูลนี้ ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มิได้มีฐานะเป็นเมือง เป็นแต่เพียงตำบลหนึ่งของเมืองไทรบุรี ขึ้นอยู่ในราชอาณาจักรไทย เรียกว่าตำบลสะโคย^{๒๑}

ต่อมาเจ้าเมืองไทรบุรีในระยะหลัง ๆ มักก่อความไม่สงบอยู่เป็นประจำ ดังนั้น ในปี พ.ศ. ๒๓๘๓ ซึ่งตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงการปกครองของเมืองไทรบุรีเสียใหม่ โดยแบ่งออกเป็น ๔ เมืองด้วยกัน คือ

- ๑) เมืองไทรบุรี
- ๒) เมืองกูบังปาสุ
- ๓) เมืองเปอร์ลิส
- ๔) เมืองสตูล

แต่ละเมืองก็จัดให้เชื้อสายเจ้านายเก่าที่ใกล้ชิดและจงรักภักดีต่อประเทศไทย ไปปกครองโดยให้อยู่ในการกำกับดูแลของเมืองนครศรีธรรมราช สำหรับเมืองสตูลนั้นได้ทรง

^{๒๐} กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า ๕๔ และ ๖๔.

^{๒๑} เจ๊ะ อับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ, ประวัติย่อจังหวัดสตูล, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยการพิมพ์, ๒๕๐๑), หน้า ๔.

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทวนกุ่มก้อาเก็บ เป็นเจ้าเมืองสตูลคนแรก ^{๒๒}

ในปี พ.ศ. ๒๔๐๒ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าเมืองกุ่มก้อไปถึงแก่กรรม พระยาไทรบุรีจึงได้กราบบังคมทูลขอเมืองกุ่มก้อไปขึ้นอยู่กับเมืองไทรบุรีตามเดิม ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ตามที่กราบทูลขอ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๑๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระยาไทรบุรีขึ้นเป็นเจ้าพระยาในราชทินนามเดิม และให้ยกเมืองไทรบุรีออกจากกำกับดูแลของเมืองนครศรีธรรมราช ให้มาขึ้นตรงกับกรุงเทพฯ ในทำนองประเทศราชของไทย ในปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการปกครองบ้านเมืองไทยเสียใหม่ตามแบบอารยประเทศทั้งหลาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองมลายูฝ่ายตะวันตก ๓ เมือง คือ เมืองไทรบุรี เมืองเปอร์ลิส และเมืองสตูล เป็นมณฑลเทศาภิบาล เรียกว่า "มณฑลไทรบุรี" และตั้งให้เจ้าพระยาไทรบุรี (อับดุลฮามิด) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลไทรบุรี ^{๒๓}

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ รัฐบาลไทยกับรัฐบาลอังกฤษได้ตกลงแบ่งปันเขตแดนกันใหม่เป็นผลให้เมืองไทรบุรีและเมืองเปอร์ลิสตกเป็นของอังกฤษ คงเหลือแต่เมืองสตูลเมืองเดียวที่อยู่ในราชอาณาจักรไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เมืองสตูลเป็นเมืองจัตวารวมอยู่ในมณฑลภูเก็ต ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้โอนจากมณฑลภูเก็ตมาอยู่ในบังคับบัญชาของมณฑลนครศรีธรรมราช จนกระทั่งรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งเปลี่ยนหลักการแบ่งเขตการปกครองใหม่ โดยถือเอาจังหวัดเป็นเขตปกครองใหม่ในส่วนภูมิภาค ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จังหวัดสตูลจึงเป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งตรงต่อส่วนกลางเหมือนจังหวัดอื่น ๆ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ^{๒๔}

^{๒๒} จังหวัดสตูล, บรรยายสรุปขอราชการจังหวัดสตูล, ๒๕๑๖, (อักษานา), หน้า ๑.

^{๒๓} ประพันธ์ คูหามุกต์, "ประวัติจังหวัดชายแดนภาคใต้", เอกสารวิชาการศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรมการปกครอง, ๒๕๑๐, (อักษานา), หน้า

^{๒๔} ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้, เรื่องเดิม, หน้า ๑๒๓ - ๑๒๔.

๒. สภาพทางภูมิศาสตร์

จังหวัดชายแดนภาคใต้แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่อยู่บนฝั่งทะเลด้านตะวันตกของแหลมมลายู ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส อีกส่วนหนึ่งตั้งอยู่บนฝั่งทะเลด้านตะวันออกของแหลมมลายูติดต่อกับมหาสมุทรอินเดีย ได้แก่ จังหวัดสตูล พื้นที่ทั้ง ๒ ส่วนนี้ มีพื้นที่ของจังหวัดสงขลาคั่นอยู่ตอนกลาง

จังหวัดชายแดนภาคใต้เกือบทุกจังหวัด ยกเว้นจังหวัดปัตตานี มีอาณาเขตติดต่อกับสหพันธรัฐมาเลเซีย ดังต่อไปนี้คือ

๒.๑ จังหวัดยะลา

มีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซียอยู่ ๓ อำเภอ คือ อำเภอยะหา อำเภอบันนังสตา และอำเภอเบตง

๒.๑.๑ อำเภอยะหา มีอาณาเขตติดต่อกับรัฐเคดาห์ พื้นที่ชายแดนเป็นป่า

๒.๑.๒ อำเภอบันนังสตา มีอาณาเขตติดต่อกับรัฐเคดาห์ พื้นที่ชายแดนเป็นป่า

๒.๑.๓ อำเภอเบตง มีอาณาเขตติดต่อกับรัฐเปรัก มีทางหลวงแผ่นดินติดต่อกันที่เขตแดนห่างจากอำเภอเบตงประมาณ ๗ กิโลเมตร

๒.๒ จังหวัดนราธิวาส

ตั้งอยู่ริมฝั่งอ่าวไทยด้านตะวันตก มีท้องที่ชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ๓ อำเภอ คือ อำเภอตากใบ อำเภอสุไหงโกลก และอำเภอแว้ง ทั้ง ๓ อำเภอตั้งอยู่ริมคลองสุไหงโกลกซึ่งเป็นเขตแดน ส่วนฝั่งตรงข้ามเป็นรัฐกลันตัน คลองสุไหงโกลกเป็นคลองเล็กๆ ไขว้เรือพายข้ามไปมาติดต่อกันได้ตลอดปี นอกจากนี้ ยังมีทางรถไฟข้ามประเทศผ่านที่อำเภอสุไหงโกลกอีกทางหนึ่งด้วย

^{๒๕} จังหวัดยะลา, เอกสารบรรยายสรุปของจังหวัดยะลา, ๒๕๑๒, (อัครสำเนา),
หน้า ๒.

^{๒๖} จังหวัดนราธิวาส, เอกสารประกอบการบรรยายสรุปจังหวัดนราธิวาส, ๒๕๑๒,
(อัครสำเนา), หน้า ๒.

๒.๓ จังหวัดสุกุล

ตั้งอยู่ริมฝั่งมหาสมุทรอินเดีย มีท้องที่ชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย คือ
อำเภอเมืองสุกุล ติดต่อกับรัฐเปอรลิสของประเทศมาเลเซีย ^{๒๗}

อาณาเขตบริเวณชายแดนของประเทศไทยที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซียถึง
กล่าวข้างต้น เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้สภาพภูมิประเทศบางท้องที่ได้มีเครื่องกั้นพรมแดนตาม
ธรรมชาติ เช่น แม่น้ำสุโขทัย โกลก และมหาสมุทรอินเดีย ฯลฯ ไว้เป็นการชักแจงอยู่แล้วก็ตาม
แต่ก็มีได้เป็นอุปสรรคสำคัญที่จะกีดกันมิให้ชนในชาติทั้งสองไปมาหาสู่กัน ทางสัญจรไปมาเป็นไป
โดยสะดวก และในบางกรณีอาจจะสะดวกยิ่งกว่าการติดต่อกับจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย
เสียอีก

ฉะนั้น จึงเป็นผลให้ชนบทรรมนิยมและวัฒนธรรมจากดินแดนประเทศมาเล-
เซียหลั่งไหลเข้ามาได้โดยสะดวก ไม่ว่าจะเป็นในด้านบุคคล ในด้านภาษา ศาสนา และอื่น ๆ
อีกหลายอย่าง จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีความคล้ายคลึงประเทศมาเลเซียมากกว่าไทย ทั้ง ๆ
ที่จังหวัดเหล่านี้อยู่ในอาณาจักรไทย ประกอบกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของประเทศ
ในแถบนี้ที่มีการโยกย้ายถ่ายเทเปลี่ยนแปลงไปย้ายมาโดยอิทธิพลทางการเมือง นับแต่ยังเป็นบริเวณ
๗ หัวเมือง นอกจากนี้ ความเจริญของประเทศมาเลเซียก็มีเหนือกว่าดินแดนแถบนี้ของประเทศไทย
เกือบทุกด้าน จึงไม่น่าแปลกประหลาดอะไรที่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีชนบ-
ทรรมนิยมประเพณีนับถือศาสนาอิสลาม และใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับประชา-
ชนในประเทศมาเลเซีย เพราะมีความรู้สึกเป็นชาวมลายูมากกว่าเป็นไทย ความรู้สึกเช่นนี้ฝัง
อยู่ในจิตใจมาแต่เดิม ยากต่อการเปลี่ยนแปลง แม้ทางราชการได้พยายามมาแล้ว ก็ยังไม่ได้รับ
ผลสมความมุ่งหมาย ^{๒๘}

^{๒๗} จังหวัดสุกุล, เรื่องเดิม, หน้า ๒

^{๒๘} จำลอง โต๊ะทอง, "จังหวัดภาคใต้ของไทย", สรรพากรสารสิน, ปีที่ ๑
ฉบับที่ ๕ (กันยายน ๒๕๐๓), หน้า ๑๘.

^{๒๙} อภัย จันทวิมล, เรื่องเดิม, หน้า ๒๑.

ยิ่งกว่านั้น การที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซียซึ่งมีความเจริญกว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้เกือบทุกด้าน ทำให้เราเสียเปรียบทางประเทศมาเลเซียในเชิงที่จะทำให้เกิดความเปรียบเทียบกับหลายประการ ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้^{๓๐}

๑) ท้องที่การปกครองทางบ้านมาเลเซียได้รับการส่งเสริมทำนุบำรุงกิจการทางด้านฝ่ายไทย เช่น การคมนาคม และการผังเมือง

๒) รัฐบาลมาเลเซียให้โอกาสแก่รัฐที่จะมีความอิสระในการปกครองท้องที่ในเขตรัฐของตนดีกว่าชายแดนภาคใต้ของไทย แต่การปกครองของไทยใช้วิธีรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (centralization) คือ เมืองหลวง การส่งงานส่วนใหญ่ส่งไปจากกรุงเทพฯ

๓) ชาวไทยมุสลิมที่อยู่ในเขตแดนไทยมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับมุสลิมที่อยู่ในประเทศมาเลเซีย ฉะนั้น เมื่อมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประโยชน์ของมุสลิมในประเทศมาเลเซียเกิดขึ้นเมื่อใด ก็สามารถโน้มน้าวให้ชาวไทยมุสลิมในเขตแดนไทยคล้อยตามไปได้ทุกเมื่อ

๔) การกล่าวอ้างเรื่องสันนิบาตอาหรับหรือสันนิบาตอิสลาม^{๓๑} อันเป็นหลักการและมีวัตถุประสงค์ที่จะรวบรวมมุสลิมทั่วโลก ฉะนั้น คำโฆษณาชวนเชื่อจึงถือว่าชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นชนกลุ่มน้อยที่จะต้องร่วมกับมุสลิมในประเทศมาเลเซีย การเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ย่อมทำลายเสถียรภาพและล่อแหลมต่อการสูญเสียสิ่งที่มีอยู่ได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีสภาพทางภูมิศาสตร์ใกล้ชิดกับประเทศมาเลเซีย เป็นผลให้ได้รับอิทธิพลของประเทศมาเลเซียทั้งในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา ศาสนา มากกว่าที่จะได้รับจากพี่น้องชาวไทยด้วยกันเอง และในบางครั้ง

^{๓๐} อภัย จันทวิมล, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖ - ๕๗.

^{๓๑} สันนิบาตอิสลาม มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า "สันนิบาตมุสลิมแห่งโลก (World Muslim League) มีวัตถุประสงค์เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้นับถือศาสนาอิสลามทั่วโลก มีประเทศต่าง ๆ เป็นสมาชิกมากกว่า ๘๐ ประเทศ สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย.

การเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในประเทศมาเลเซียก็พลอยมีผลกระทบกระเทือนต่อชาวไทยมุสลิมใน
จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย

๓. สภาพทางเศรษฐกิจ

โดยที่จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในแถบมลายู มีฝนตกชุกอยู่ตลอดปี ประชาชนส่วนใหญ่จึงยึดอาชีพการกสิกรรม มีการทำสวนยางพาราเป็นหลัก อาชีพรองลงมาก็ได้แก่การทำนา
ทำสวนผลไม้ หากช่วงระยะเวลาใดที่ยางพารามีราคาสูงขึ้น เศรษฐกิจของราษฎรก็ดีขึ้น แต่
เมื่อใดราคายางตกต่ำ เศรษฐกิจของราษฎรก็พลอยตกต่ำไปด้วย ส่วนอาชีพรองลงไปซึ่งได้แก่
การทำนานั้น ก็เป็นเพียงการทำพอเพียงสำหรับการบริโภคภายในครอบครัวเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ
ขึ้นอยู่กับสภาพลมฟ้าอากาศว่าจะตกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ ยิ่งขาดการชลประทานที่ช่วยให้การ
เพาะปลูกได้ผลดี แม้วางจะไม่มีโครงการชลประทานที่ก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว และที่กำลัง
ก่อสร้างอยู่ ถึงปรากฏในตารางที่ ๑ ก็ตาม แต่ก็ยังมีอยู่น้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัด
สตูลมีอยู่โครงการเดียวซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่ปี ๒๕๐๗ สำหรับจังหวัดยะลานั้นยังไม่มีทำการก่อสร้าง
การชลประทานมาก่อนเลย โครงการปัตตานีซึ่งเป็นโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปัตตานีได้ดำเนินการ
มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ คาดว่าจะเสร็จสิ้นโครงการในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งใช้เวลานานมาก ขณะ
นี้กำลังอยู่ระหว่างการก่อสร้างจึงยังไม่เป็นประโยชน์มากนัก ผลผลิตที่ได้รับในปัจจุบัน ยังไม่
เต็มเม็ดเต็มหน่วย จึงกระทบกระเทือนฐานะทางเศรษฐกิจของราษฎรที่ประกอบอาชีพการทำนา
เป็นอย่างมาก

ตารางที่ ๑

โครงการชลประทานในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ที่ก่อสร้างเสร็จแล้วและกำลังก่อสร้างอยู่

จังหวัด	ชื่อโครงการ	พื้นที่ได้รับ ประโยชน์-ไร่	กำหนดการก่อสร้าง		หมายเหตุ
			เริ่ม	เสร็จ	
สตูล	โครงการคูสน อ.เมือง	๓๒,๖๐๐	๒๕๐๗	๒๕๐๗	อยู่ระหว่าง ก่อสร้าง
นราธิวาส	โครงการเปเสม็ด อ.สุไหงโกลก	๑๐,๐๐๐	๒๕๑๒	๒๕๑๓	
ปัตตานี	๑. โครงการหนองปู อ.ยะหริ่ง	๒,๕๐๐	๒๕๕๐	๒๕๕๐	
	๒. โครงการพรุสนอ อ.ยะหริ่ง	๕๐,๐๐๐	๒๕๕๓	๒๕๕๔	
	๓. โครงการปัตตานี	๓๐๐,๐๐๐	๒๕๑๑	๒๕๒๔	
ยะลา	ยังไม่มีก่อสร้าง				

ที่มา : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, โครงการชลประทานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ก่อสร้างเสร็จแล้วและกำลังก่อสร้างอยู่, (อักษำเนา), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

สำหรับโครงการชลประทานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้วางแผนจะก่อสร้างต่อไปดังปรากฏในตารางที่ ๒ แม้ว่าจะได้ขยายเนื้อที่ที่จะได้รับประโยชน์ออกไปเป็นจำนวนมาก แต่การดำเนินการยังไม่อาจกำหนดได้ว่า จะใช้เวลานานเพียงไรจึงจะบรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้เพราะขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้รับแต่ละปีซึ่งมีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอแก่การเร่งรัดทำการชลประทานในเขต ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ได้ผลรวดเร็วทันกับความต้องการเร่งด่วนในระยะเวลาอันสั้นได้ หากจะเร่งดำเนินการจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนเรื่องงบประมาณเป็นกรณีพิเศษ

ตารางที่ ๒

โครงการชลประทานในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ที่วางแผนจะก่อสร้างต่อไป

จังหวัด	ชื่อโครงการ	พื้นที่ที่ได้รับ ประโยชน์-ไร่	หมายเหตุ
สตูล	๑. โครงการคลองปาทัน อ.เมือง ๒. โครงการคลองนาโรย อ.เมือง	๑๐,๐๐๐	โครงการที่จะเปิดใหม่ จะเร่งรัดเข้าแผนค่า- เนินการก่อสร้างทันที เมืองประมาณอำนาจ ให้
นราธิวาส	๑. โครงการคันหยงมัส อ.เมือง-ระแงะ ๒. โครงการไอรือเลาะ อ.แว้ง ๓. โครงการคลองปลักปลา อ.เมือง ๔. โครงการคลองยานิง อ.ระแงะ ๕. โครงการสิโป๊ะลือซา	๕๐,๐๐๐ ๑,๕๐๐ ๑๐,๐๐๐ ๑๐,๐๐๐ ๒๐,๐๐๐	
ปัตตานี	๑. โครงการสายบุรี ๒. โครงการพุมายอ อ.สายบุรี ๓. โครงการทุ่งน้ำคำ อ.มายอ-รามันท์	๒๐๐,๐๐๐ ๕,๐๐๐ ๒๐,๐๐๐	
ยะลา	๑. โครงการเขื่อนกรุงป็นัง	๔๐,๐๐๐	

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

สำหรับการทำสวนยางซึ่งเป็นที่หลักของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ปรากฏว่า ก่อนปี พ.ศ.๒๕๐๐ ทำรายได้ให้กับผู้ประกอบการอาชีพนี้ ก็จะได้เห็นว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ยางมีราคาสูงถึงกิโลกรัมละ ๒๐ บาท ^{๓๒} ราคายางไคลลดลงเรื่อย ๆ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ยางมีราคาเพียงกิโลกรัมละ ๔.๕๐ บาท ^{๓๓} อย่างไรก็ตามในขณะนี้ราคายางจะสูงขึ้นบ้างแล้ว แต่ผู้ศึกษาก็เชื่อว่าแนวโน้มของราคายางในอนาคตคงจะไม่สูงขึ้นไปกว่าราคายางในปัจจุบันเท่าใดนัก และคงจะไม่สูงเท่ากับราคายางเมื่อก่อนปี พ.ศ.๒๕๐๐ ทั้งนี้ เพราะมีการผลิตยางสังเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ หรือที่เรียกกันว่ายางเทียม ขึ้นใช้แทนยางธรรมชาติ ทั้งคุณภาพก็ไม่ค่อยไปกว่ายางธรรมชาติ นอกจากนี้ การทำสวนยางโดยส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นไปตามวิธีดั้งเดิม ทั้งไม่ได้อาศัยความรู้ทางวิทยาการเข้ามาช่วยมากนัก และการเปลี่ยนแปลงอย่างที่ทำให้น่าแปลกใจก็ยังทำได้ไม่ทั่วถึง จึงทำให้ได้รับผลน้อยลงทุกปี ทำให้ฐานะของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยทั่วไปทรุดลงไปอย่างมาก

ในด้านการประมงซึ่งเป็นอาชีพหลักอาชีพหนึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ก็ปรากฏว่ายังคงเป็นประมงน้ำตื้นโดยส่วนใหญ่ ยังไม่ได้พัฒนาเป็นประมงน้ำลึก ผลผลิตที่ได้จึงน้อยลงทุกปี ^{๓๔} อย่างไรก็ตามจากรายงานของกรมประมงปรากฏว่า การพัฒนาการประมงน้ำลึกในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และสตูล ซึ่งมีพื้นที่ติดทะเลและมหาสมุทรนั้น กรมประมงได้ดำเนินการร่วมกับองค์กรสะพานปลา และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับจังหวัดต่าง ๆ ทั้ง ๓ จังหวัดดังกล่าวแล้ว คือ

๑) ปัญหาเทคนิค ทางกรมประมงมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิคประจำกรมประมง เช่น เจ้าหน้าที่ออกแบบตัวเรือประมงทำหน้าที่ออกแบบคอกเรือประมง ออกแบบเครื่องมือประมง รวมทั้งช่วยฝึกสอนวิธีการทำการประมง ฝึกสอนและช่วยเหลือในการสร้างเครื่องมือประมง เช่น อวนลาก เป็นต้น รวมทั้งช่วยเหลือแนะนำในการติดตั้งเครื่องมือประมงและอุปกรณ์ประมงในเรือประมงควย

^{๓๒} กองประสานราชการ กรมการปกครอง, เรื่องเดิม, หน้า ๓๐.

^{๓๓} ชื่น คงยา, "ยางธรรมชาติ - ยางสังเคราะห์ กับความเมตตาของประเทศที่พัฒนาแล้ว", ชาวพาณิชย์, (ฉบับพิเศษ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๕), หน้า ๕๕๖.

^{๓๔} จรูญ โลกะกะลิน, การบรรยายสรุปปัญหาการพัฒนา การศึกษา และขบวนการ

๒) คำนการเงิน กรมประมงมีเงินกู้สำหรับให้ชาวประมงกู้เพื่อซื้อเรือและสร้างเครื่องมือประมงตามหลักเกณฑ์เงินกู้ เพื่อส่งเสริมอาชีพการประมงทะเลจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๓) องค์การสะพานปลาได้ดำเนินการสร้างท่าเทียบเรือประมงที่จังหวัดปัตตานีให้แล้ว ส่วนที่จังหวัดสตูลก็สร้างท่าเทียบเรือขนาดเล็กให้แล้วเช่นกัน^{๓๕}

อย่างไรก็ดี การประกอบอาชีพการประมงน้ำลึกจำเป็นต้องใช้ทุนและความรู้ในการประกอบการเป็นอย่างมาก ไม่อยู่ในวิสัยที่ชาวประมงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประกอบอาชีพประมงโดยทั่วไปจะดำเนินการได้ ทั้งนี้เพราะมีฐานะยากจนและมีความรู้จำกัด

เมื่อพิจารณาสภาพทางการประกอบอาชีพซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอีกก็คือการคมนาคม ซึ่งเป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้วว่า การคมนาคมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของแต่ละท้องที่อยู่มาก หากการคมนาคมสะดวก นอกจากจะทำให้ชุมชนและแหล่งท่ามาหากินขยายตัวออกไปแล้ว ยังสามารถอำนวยความสะดวกในทางเศรษฐกิจทั้งของประชาชนและของประเทศชาติอื่นเป็นส่วนรวมอีกด้วย อาทิเช่น ทำให้เกิดแหล่งค้าขาย เกิดแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้การขนส่งถูกลง สามารถจะนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดได้รวดเร็วและตลอดเวลาที่ต้องการ

สำหรับในท้องที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีทางหลวงแผ่นดินเชื่อมจังหวัดปัตตานีกับจังหวัดอื่นสามารถใช้เป็นทางคมนาคมได้สะดวกทุกฤดูกาล การบำรุงรักษาที่พอสมควร สามารถเทียบกับของมาเลเซียได้แล้ว มีทางรถไฟผาน ๒ สาย คือ หาดใหญ่ - คลองแงะ - ปากังเบซาร์ กับ หาดใหญ่ - โคกโพธิ์ - ยะลา - ตันหยงมัส - สุโหลงโกลก ซึ่งมีไค้ผานตัวจังหวัดปัตตานีและนราธิวาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดสตูลไม่มีทางรถไฟผานเลย ส่วนการคมนาคมทางน้ำใช้ไค้

^{๓๕} กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, หนังสือ ที่ กส.๐๖๐๑/๒๑๓๓๖ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๖, ถึง เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ, เรื่อง ปัญหาในด้านการพัฒนาของจังหวัดชายแดนภาคใต้.

อย่างจำกัด นอกจากความชายฝั่งทะเล มีท่าเรือจำกัด ต้องใช้ระบบสายสินค้าอีกต่อหนึ่ง สำหรับการขนส่งทางอากาศมีท่าอากาศยานที่จังหวัดปัตตานีเพียงแห่งเดียว

อย่างไรก็ดี เส้นทางที่ใช้ในการคมนาคมติดต่อระหว่างจังหวัดกับอำเภอ และระหว่างอำเภอต่าง ๆ นั้น ใช้ทางหลวงจังหวัดและทางหลวงชนบทซึ่งส่วนใหญ่มีสภาพใช้ได้ไม่ทุกฤดูกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝนจะใช้ไม่ได้ ดังนั้น การนำผลิตภัณฑ์ผลออกมาสู่ตลาดหรือจากตลาดเข้าสู่ชุมชนชนบทบางจังหวัดไม่สะดวกและเสียค่าขนส่งแพง เป็นปัญหาที่รัฐบาลจำเป็นต้องเข้าไปปรับปรุงโดยความที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับโจรผู้ร้ายต่าง ๆ ทำให้การผลิตของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำได้เต็มที่ ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้จะได้กล่าวต่อไป

กล่าวโดยสรุป สภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยส่วนรวมอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เพราะค่าครองชีพสูง ทั้ง ๆ ที่มีรายได้ต่ำ และเมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยของประชาชนในภาคอื่น ๆ ของประเทศแล้ว ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า

๔. สภาพทางสังคม

ย่อมเป็นที่ทราบกันอยู่โดยทั่วไปแล้วว่า จังหวัดชายแดนภาคใต้ประกอบด้วยประชาชนพื้นเมืองที่มีลักษณะสังคมและวัฒนธรรมบางอย่างแตกต่างไปจากประชาชนพื้นเมืองในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการนับถือศาสนา ภาษา จารีตประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ไปมีส่วนคล้ายคลึงกันกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง คือ ประเทศมาเลเซีย จนในบางครั้งบุคคลบางหมู่บางเหล่าในประเทศมาเลเซียได้แสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง โดยอ้างว่าชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเชื้อชาติเดียวกับตน และพยายามหาทางแทรกแซงเพื่อแยกออกมาจากการปกครองของไทยไปขึ้นกับมาเลเซีย ดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอมา

เพื่อที่จะได้ทราบสภาพทางสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างถูกต้องแท้จริง จึงขอแยกพิจารณาออกเป็นด้านต่าง ๆ คือ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมและการศึกษา

๔.๑ ภาษา

ปรากฏว่าชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยกเว้นจังหวัดสตูล ส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ ส่วนผู้ที่พูดภาษาไทยได้ก็มักไม่ค่อยพูด ต่างพากันใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวันเป็นสื่อกลางในการติดต่อ จากการสำรวจสำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๐๓ ซึ่งปรากฏในตารางที่ ๓ ดังนี้

ตารางที่ ๓

จำนวนประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อายุตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไป
ที่พูดภาษาไทยได้และไม่ได้

จังหวัด	ประชากรทั้งหมด	ประชากรที่มีอายุ ๕ ปีขึ้นไป ทั้งหมด	ประชากรที่มีอายุ ๕ ปีขึ้นไป พูดภาษาไทย	
			ได้	ไม่ได้
ปัตตานี	๒๘๑,๕๘๓	๒๔๕,๐๔๐	๕๐,๖๕๘	๑๙๔,๓๘๒
ยะลา	๑๘๕,๓๘๘	๑๒๘,๕๖๐	๕๘,๑๓๘	๗๐,๔๒๒
นราธิวาส	๒๒๒,๐๓๘	๒๒๘,๒๓๘	๗๕,๑๕๓	๑๕๓,๑๒๑
สตูล	๒๕,๒๓๒	๕๘,๗๕๓	๕๓,๕๒๑	๕๓๒

ที่มา : สำนักงานสถิติกลาง สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, สำมะโนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๐๓, (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน, ๒๕๐๔), หน้า ๑, ๗, ๘.

ตามตารางที่ ๓ จะเห็นได้ว่า ประชากรในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส พูดภาษาไทยไม่ได้ถึงร้อยละ ๕๕ - ๖๕ ของประชากรที่มีอายุ ๕ ปีขึ้นไป แດถ้านับเอาผู้ที่อายุต่ำกว่า ๕ ปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานของผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้และจะเติบโตต่อไปในครอบครัวที่ไม่พูดภาษาไทยคยแล้ว ก็จะได้ตัวเลขประมาณร้อยละ ๗๐ กว่า แດสำหรับจังหวัด

สกุล ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไปพูดภาษาไทยไม่ได้เพียงร้อยละ ๑ กว่า ๆ เท่านั้น และถ้าแยกคนต่างดาวออกไปแล้วก็จะเหลือที่พูดภาษาไทยไม่ได้เพียงไม่กี่คน

สำหรับในจังหวัดสตูลมีเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ ในตำบลควน อำเภอมือสองสตูล เพียงหมู่บ้านเดียวเท่านั้นที่ยังนิยมพูดภาษามลายู เพราะบรรพบุรุษของคนในหมู่บ้านนี้เป็นผู้ที่มาจากต่างประเทศ ไทมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่นั่นจนมีบุตรหลานเป็นคนไทยไปหมดแล้ว แต่ก็ยังนิยมพูดภาษามลายูสืบกันมาจนบัดนี้^{๓๖}

การที่จำนวนร้อยละของผู้ที่พูดภาษาไทยไม่ได้ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีมากกว่าจังหวัดสตูลนั้น เป็นเพราะว่าประชาชนใน ๓ จังหวัดดังกล่าวมีการติดต่อกับประชาชนในรัฐต่าง ๆ ของสหพันธรัฐมาเลเซียมากกว่าประชาชนในจังหวัดสตูล วัฒนธรรมทางภาษาและประเพณีของมาเลเซียจึงถ่ายทอดสืบเปลี่ยนกันไปมากับจังหวัดทั้ง ๓ ไทมาก ยิ่งไปกว่านั้นจะเห็นได้ว่าในจำนวนประชากรส่วนน้อยที่พูดภาษาไทยใน ๓ จังหวัดดังกล่าวนี้ ส่วนมากเป็นข้าราชการและพ่อค้าประชาชนที่อยู่ในบริเวณที่ตั้งของตัวจังหวัดและอำเภอ ที่เหลืออยู่นั้นเป็นชุมชนตามหมู่บ้านที่เรียงรายกันในบางตำบลจำนวนไม่กี่ตำบล และมักเป็นชุมชนที่แบ่งแยกจากชุมชนที่พูดภาษามลายู^{๓๗}

๔.๖ ศาสนา

ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจำนวนทั้งสิ้น ๔๗๖,๔๘๖ คน มีผู้นับถือ

^{๓๖} กองประสานราชการ กรมการปกครอง, เรื่องของจังหวัดสตูล, (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๐๕), หน้า ๑๑.

^{๓๗} สติชัย แสงศรี, ปัญหาและอุปสรรคในการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ บทศึกษาเฉพาะชาวไทยอิสลาม, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๓, หน้า ๓๗.

^{๓๘} พัทยา สายหู, "จกหมายจากบันทึก : ภาษากับการปกครอง", สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม - พฤษภาคม ๒๕๐๕), หน้า ๕๑.

ศาสนาอิสลามถึง ๗๐,๕๐๖ คน ในขณะที่ผู้นับถือศาสนาพุทธอยู่เพียง ๒๕๗,๐๕๕ คน ทั้งนี้ผู้นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีมากกว่าผู้นับถือศาสนาพุทธประมาณ ๓ เท่า ก็จะเห็นได้จากจำนวนประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำแนกตามศาสนาในตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔

จำนวนประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำแนกตามศาสนา

จังหวัด	ศาสนา					รวม
	พุทธ	อิสลาม	คริสต์	อื่น ๆ	ไม่ทราบศาสนา	
ปัตตานี	๓๓,๕๔๑	๒๕๕,๓๕๔	๕๓	๘๓	๖๕๘	๓๓๐,๖๑๙
ยะลา	๓๖,๑๓๑	๑๑๕,๕๑๖	๓๐๒	๒,๕๐๕	๓๐๓	๑๕๙,๕๕๗
นราธิวาส	๓๑,๓๘๕	๒๕๕,๕๒๕	๓๓	๑๐๕	๕๕๒	๓๒๖,๖๐๐
สตูล	๓๕,๖๐๓	๘๑,๐๖๓	๓๑	๓๒	๒๖๒	๑๑๗,๐๓๑
รวม	๒๕๗,๐๕๕	๗๐๕,๕๐๖	๕๕๓	๒,๖๒๕	๑,๘๐๕	๙๖๓,๕๔๔

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรา, สำนักทะเบียนประชากรและเคหะ พ.ศ. ๒๕๑๓, (พระนคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖), จังหวัดปัตตานี หน้า ๒๑, จังหวัดยะลา หน้า ๒๑, จังหวัดนราธิวาส หน้า ๒๓, จังหวัดสตูล หน้า ๑๕.

เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายจังหวัดแล้ว ปรากฏว่า จังหวัดปัตตานีมีประชากรนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ ๗๗.๓๘ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ ๒๒.๓๕ หรือมีผู้นับถือศาสนาอิสลามประมาณ ๓ เท่าของผู้นับถือศาสนาพุทธ จังหวัดยะลามีประชากร นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ

๒๐.๒๒ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ ๓๘.๒๕ หรือมีผู้นับถือศาสนาอิสลามประมาณ ๒ เท้าของผู้นับถือศาสนาพุทธ ส่วนจังหวัดนครราชสีมาประชากรนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ ๗๙.๘๒ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ ๒๑.๘๕ หรือมีผู้นับถือศาสนาอิสลามประมาณ ๓ เท้าของผู้นับถือศาสนาพุทธ และจังหวัดสุโขทัยประชากรนับถือศาสนาอิสลามร้อยละ ๒๕.๒๒ นับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ ๓๐.๘๒ หรือมีผู้นับถือศาสนาอิสลามประมาณ ๒ เท้าของผู้นับถือศาสนาพุทธ

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจำนวนมากกว่าผู้นับถือศาสนาพุทธประมาณ ๓ เท้า อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจำนวนผู้นับถือศาสนาอิสลามทั้งประเทศแล้ว จะพบว่ามีมากเป็นอันดับสองรองจากศาสนาพุทธ กล่าวกันว่าศาสนาอิสลามได้แผ่เข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ โดยมีพ่อค้าชาวอาหรับและอินเดียเป็นผู้นำมาเผยแพร่และได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ตามชายทะเลของเกาะสุมาตราตอน แล้วจึงแผ่ขยายเข้ามาในแหลมมลายูและประเทศอินโดนีเซีย

การแพร่ศาสนาอิสลามเข้ามาในประเทศไทย เป็นไปได้ ๒ ทาง คือ มีพ่อค้าชาวอาหรับนำเข้ามาเผยแพร่ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่ง คือ ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับชาวมลายูทั้งทางสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และทางขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการไปมาหาสู่ทำการค้าขายแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน จึงทำให้ชาวไทยมุสลิมในภูมิภาคนี้หันไปนับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับชาวมลายูสืบเนื่องมาแต่โบราณอีกทางหนึ่ง

จากหลักฐานศิลาจารึกที่พบ ณ กรุงสุโขทัย ปรากฏข้อความเกี่ยวกับคำปฏิญาณตนยอมรับนับถือศาสนาอิสลามจารึกไว้โดยสมบูรณ์ ๒ ประโยคด้วยกัน คือ

^{๗๕} Victor Purcell, South and East Asia since 1800 (Cambridge : Cambridge University Press, 1965), p. 8.

^{๘๐} คณะกรรมการจัดทำรายงานประจำปีแห่งประเทศไทย, ประเทศไทย, (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘), หน้า ๕๑๑.

ประโยคที่ ๑ "ข้าพเจ้าจะนับถือพระเจ้าหนึ่งองค์ไม่มีอะไรอื่นยิ่งกว่า"

ประโยคที่ ๒ "พระนามบูฮัมมัด เป็นผู้แทนพระองค์ของพระเจ้า"

ตามหลักฐานที่ปรากฏจึงเป็นเครื่องยืนยันว่า ศาสนาอิสลามได้แพร่เข้ามายังประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแล้ว

อย่างไรก็ดี ศาสนาอิสลามที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศไทย มิได้ถูกกีดกันทั้งในฝ่ายราชการไทยและในฝ่ายรัฐบาลไทยเลย กล่าวคือ ในฝ่ายราชการไทยเนื่องจากเป็นผู้ที่มีจิตใจกว้างขวางในเรื่องศาสนา ไม่มีความรู้สึกรังเกียจคนในศาสนาอื่น ไม่ว่าผู้ที่มีผู้นั้นจะเป็นคนไทยด้วยกันหรือคนชาติอื่น และยินดีรับฟังหลักธรรมของศาสนาอื่นโดยไม่คิดคุกคามเหยียดหยามแต่อย่างใด ลักษณะเช่นนี้มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์ และในปัจจุบัน ในที่นี้ขออัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีต่อผู้แทนของชาวไทยมุสลิม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๓ มาเป็นเครื่องยืนยันสนับสนุนคำกล่าวอ้างข้างต้น ดังตอนหนึ่งจากพระราชดำรัสความว่า

"...ชนอิสลามไ้มาเห็นความจริงโดยแน่แท้แห่งพระราชาโอบายของพระเจ้าแผ่นดินสยามตั้งแต่อดีตรัชกาลมาแล้ว ได้มีพระราชหฤทัยที่จะทะนุบำรุงชนไม่ว่าชาติใดภาษาใดและศาสนาใดที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารแล้ว ยอมทรงส่งเคราะห์เสมอหน้ากันหมด ตัวเราผู้เป็นรัชทายาทก็ไ้ตั้งใจเช่นเดียวกันเสมอ ไ้มีน้ำใจไมตรีต่อชนอิสลามไม่นิกรับชนในศาสนาอื่นบรรดาที่มาอาศัยอยู่ในแผ่นดินสยาม... อิสลามมิชนจงเชื่อว่า เราตั้งใจกระทำกรณียกิจในหน้าที่ผู้อุปถัมภ์เต็มความสามารถของเราให้แก่มานทั้งหลายไ้ธรรมเป็นสุขเช่นที่ท่านไ้เคยรับมาแล้ว..."^{๔๒}

^{๔๑} สมคิด นพวิวงศ์, "มุสลิมไทย", สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓, (กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗), หน้า ๗๐,

^{๔๒} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, (พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๔๗๒), หน้า ๑๗๕.

๔.๓ ชนบทรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรม

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประชากรชาวพื้นเมืองที่มีสภาพสังคมชนบทรรม-
นิยมประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างแตกต่างไปจากประชาชนพื้นเมืองในภาคอื่น ๆ ของ
ประเทศไทย เช่น การนับถือศาสนา การแต่งกาย การใช้ภาษาพูด และจารีตประเพณีบาง
อย่าง ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านั้นบางทีก็ไปมีส่วนคล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงคือประเทศ
มาเลเซีย จนบางครั้งบุคคลบางเหล่าในประเทศนั้นเข้าใจไปว่า ประชาชนชาวพื้นเมืองของ
จังหวัดชายแดนภาคใต้มีเชื้อชาติเดียวกัน ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากชาวไทยในจังหวัดเหล่านี้
มีภูมิลำเนาทางไกลเมืองหลวง หรือเพื่อนบ้านชาวไทยด้วยกันมาก แต่กลับไปอยู่ใกล้ชิดกับ
ประเทศซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างกันกับไทยประการหนึ่งอันเป็นประการสำคัญที่สุด นอกจากนั้น
ก็ยังมีเรื่องการสมรส การทำมาหากินร่วมกัน และการนับถือศาสนาเดียวกัน จึงทำให้ชาว
พื้นเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้รับเอาวัฒนธรรมจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาปฏิบัติสืบต่อกันมา
แต่วัฒนธรรมเหล่านั้นหาได้เหมือนกันทีเดียวไม่ เพียงแต่คล้ายคลึงกัน จนทำให้ผู้ที่ไม่รู้อะไร
เข้าใจว่าเหมือนกัน เช่น ภาษาพูด ชาวจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส แท้ ๆ ซึ่งไม่
เคยเขาเรียนจะไม่เข้าใจในคำพูดของชาวมาเลเซีย และก็ไม่นับชอบพูดภาษานั้นด้วย
ทั้งนี้เป็นตน

สภาพสังคมโดยทั่วไปของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าแยกเอา
วัฒนธรรมบางอย่างที่สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติทางศาสนาและการแต่งกายบางอย่างออกเสีย
แล้ว ลักษณะโดยทั่วไปของครอบครัวอันเป็นวัฒนธรรมทางค่านิยมจิตใจก็ได้ถือปฏิบัติคล้ายคลึงกับ
ครอบครัวของชาวไทยทางภาคใต้ทั้งสิ้น เช่น ลักษณะครอบครัว โดยทั่วไปจัดเป็นครอบครัว
ใหญ่ นอกจากบิดามารดาและลูก ๆ แล้วยังมีคนอื่นมารวมอยู่ด้วย ซึ่งส่วนมากได้แก่ญาติพี่น้อง
ของคู่สมรส ชายผู้เป็นสามีมีหน้าที่ให้ความอุปการะเลี้ยงดูบุตร ภริยา ตลอดจนคนที่อยู่ใน
ครอบครัวทั้งหมดโดยทั่วถึงกัน ถือว่าผู้ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง บิดาจึงได้รับการยกย่องว่าเป็น

๔๓ กองประสานราชการ กรมการปกครอง, สภาพสังคมจังหวัดภาคใต้,
(พระนคร : โรงพิมพ์สวนทองดิน, ๒๕๐๖), หน้า ๑.

หัวหน้าครอบครัว มีสิทธิและอำนาจมากกว่าคนอื่น ๆ ในการจัดทรัพย์สินเงินทองภายในครอบครัว เคารพเชื่อฟังกันตามลำดับอาวุโส ผู้ที่มีอาวุโสน้อยต้องเคารพเชื่อฟังผู้มีอาวุโสมากที่สุด ลูกยอมเคารพบิดามากที่สุด รองลงมาคือ มารดา น้อง ๆ ต้องเคารพเชื่อฟังพี่ ๆ ส่วนในครอบครัวซึ่งมี ปู่ ย่า ตา ยาย ทุกคนต้องให้การเคารพและเชื่อฟัง ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นอย่างสูง มีความผูกพันกันทางสายโลหิต บิดามารดามีความรักใคร่ผูกพันกับลูก ๆ เสมอ แม้ว่าจะมีเหยามีเรือนแยกครอบครัวกันออกไปแล้ว บิดามารดาก็จะคอยติดตามดูแลลูกของตนตลอดไป ส่วนลูก ๆ ที่ยังเป็นโสด แม้จะเติบโตมากแล้ว ก็ยังไม่อยากจะแยกออกไปอยู่ตามลำพัง ยังคงติดอยู่กับบิดามารดาตลอดไป ไม่ว่าจะ เป็นลูกหญิงหรือชาย และถือกันว่าเป็นหน้าที่ของลูกหลานที่จะฟังให้ความอุปการะเลี้ยงดูญาติผู้ใหญ่ทุกคนในครอบครัว ต่างให้ความร่วมมือกันในการทำมาหากินเทาที่จะช่วยกันได้ กล่าวคือ ลูก ๆ จะต้องช่วยปฏิบัติงานบ้าน ลูกชายคนโตมักจะออกไปช่วยบิดามารดาประกอบภารงานนอกบ้าน ลูกหญิงคนโตจะช่วยมารดาดูแลงานบ้านและน้อง ๆ ลักษณะสำคัญ ๆ ของครอบครัวไทยซึ่งเป็นพื้นฐานยึดมาตั้งแต่ดั้งเดิมนี้ ชาวพื้นเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้ว่าจะได้รับนับถือศาสนาอิสลามไปแล้วก็ยังรับเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษไทยดั้งเดิม ถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดตลอดมาจนปัจจุบันนี้ นอกจากวัฒนธรรมทางค่านิยมใจอันเป็นสัญลักษณ์ประจำของคนไทย ซึ่งประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นหลักปฏิบัติตั้งกล่าวแล้ว วัฒนธรรมในเรื่องอื่น ๆ เช่น อาหาร และการบริโภค ชาวพื้นเมืองในจังหวัดเหล่านี้ก็บริโภคอาหารคล้ายคลึงกันกับชนชาติไทยในภาคอื่น ๆ และชื่ออาหารก็ยังเรียกทำนองเดียวกัน เช่น "ปลาร้า" ชาวพื้นเมืองในจังหวัดเหล่านี้เรียกว่า "ปลารอ" ซึ่งเพี้ยนไปจากเดิมบ้างเพียงเล็กน้อย แต่รสที่นำมาประกอบก็ วิธีทำก็ ปฏิบัติอย่างเดียวกันทั้งสิ้น

ในค่านิยมธรรมเนียมประเพณีของจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น มีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เพราะ ธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยโดยส่วนใหญ่ล้วนสืบเนื่องมาจากความเชื่อถ้อยยึดมั่นในศาสนา ยิ่งชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามด้วยแล้ว แทบจะกล่าวได้ว่า การดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ในขอบข่ายของธรรมเนียมประเพณีอันเนื่องมาจากศาสนา

อิสลามแทบทั้งสิ้น ลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีลักษณะแตกต่างไปจากขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยในภาคอื่น ๆ ของประเทศ ^{๕๕} นอกจากนี้ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมของประเทศมาเลเซีย ทั้งนี้ อาจจะเป็นควยอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของวัฒนธรรมไทย คือ กรุงเทพฯ หรืออยู่ห่างไกลเพื่อนบ้านชาวไทยควยกันมาก แต่ไปอยู่ใกล้กับประเทศที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกับไทย โดยเฉพาะเกี่ยวกับศาสนา ภาษาพูด การสมรส การทำมาหากิน มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องและคล้ายคลึงกันมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อวิถีทางการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมเป็นอย่างมาก แทบจะกล่าวได้ว่าศาสนาอิสลามกำหนดวิถีปฏิบัติของชาวไทยมุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดจนตายทีเดียว ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมนี้เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมทางสังคมและมีอิทธิพลเหนือการกระทำใด ๆ ของบุคคลในสังคมนั้น เป็นเครื่องหมายแสดงความ เป็นพวกพ้องเดียวกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มให้มีความผูกพันกันอย่างมั่นคง

๔.๔ การศึกษา

สภาพการศึกษาของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยมุสลิมในปัจจุบันยังอยู่ในระดับต่ำมาก มีผู้รู้หนังสือไทยไม่เกินร้อยละ ๓๐ ของประชากรใน ๔ จังหวัดดังกล่าวทั้งหมด กล่าวคือ ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๓ จังหวัด ยกเว้นจังหวัดสตูล ประมาณร้อยละ ๔๐ - ๔๕ พูดภาษามลายูในชีวิตประจำวัน เด็กที่เข้ามาเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาพูดภาษาไทยไม่ไค้ประมาณร้อยละ ๗๒ ^{๕๖} และหลักสูตรการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาไม่มุ่งไปในการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่เด็ก ประโยชน์อย่างเกียวที่ผู้ปกครอง

^{๕๕} พิจารณาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยละเอียดไค้ในวิทยานิพนธ์ของ นายสถิตย์ แสงศรี เรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ : บทศึกษาเฉพาะชาวไทยอิสลาม, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๓, หน้า ๔๒ - ๕๒.

^{๕๖} พัทยา สายหู, เรื่องเดิม, หน้า ๕๔.

เห็นว่าเด็กอาจได้รับคือ ความรู้ภาษาไทย และยังมีผู้ปกครองจำนวนมากที่เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของคนจำกัดอยู่แต่ในวงของผู้ที่ไม่ใช่ภาษาไทยด้วยกัน มองไม่เห็นวาทะภาษาไทยจะจำเป็นหรือมีประโยชน์ใดๆอย่างไร จึงมีใคส่งเสริมบุตรหลานของตนให้เรียนรู้จริงจังเป็นพิเศษ ในบางครอบครัวมีความเคารพหรือผู้ปกครองไม่สนับสนุนให้บุตรหลานพูดภาษาไทย เพราะเกรงว่าจะเป็นการหันเหไปจากภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน นอกจากนี้ ชาวไทยมุสลิมบางคนยังมีความคิดว่าภาษาที่ถูกต้องของพวกตนก็คือภาษามลายูพื้นเมืองเท่านั้น สิ่งเหล่านี้ไม่ช่วยในการเรียนภาษาไทยของเด็กแต่ประการใด ยิ่งกว่านั้น เมื่อเด็กกลับจากโรงเรียนถึงบ้าน ไม่มีการทบทวนภาษาไทย ทำการบ้านหรือท่องจำบทเรียน กลับต้องใช้เวลาตอนค่ำหัดอ่านพระคัมภีร์อัลกุรอาน หรือหัดอ่านหนังสือมลายูเพื่อเตรียมตัวสำหรับศึกษาทางศาสนาต่อไปในวันข้างหน้าอีก

หากพิจารณาลักษณะการจัดการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว จะเห็นได้ว่าแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการประการหนึ่ง และการศึกษาอย่างเป็นทางการอีกประการหนึ่ง

๔.๔.๑ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ หมายถึง การอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ที่พ่อแม่ถ่ายทอดให้แก่ลูกเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต ได้แก่การใหญ่ขนบธรรมเนียมประเพณีในวัฒนธรรมของตนเองในค่านิยมต่างๆ ของชีวิต ในความหมายนี้ พ่อแม่ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ไม่รู้ภาษาไทยยอมอบรมสั่งสอนลูกให้รู้จักไค้แตกภาษาและขนบธรรมเนียมแบบมลายู และศาสนาอิสลามที่ตนนับถืออยู่ ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่ในเขตนี้มีความผูกพันอยู่ในเขตของประเทศเพื่อนบ้านคือ มาเลเซีย และเคยเดินทางไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน จึงยอมบอกเล่าถ่ายทอดความสัมพันธ์เช่นนี้ให้แก่ลูกหลานได้เป็นธรรมดา เปรียบเทียบชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีต่างๆ ให้เห็นความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน เป็นความรู้รอบตัวอย่างหนึ่งของชีวิต นอกจากธรรมเนียมแบบอย่างทางมลายูแล้ว ผู้ที่ไค้ไปพบเห็นเมืองเมกกะจากการไปจาริกแสวงบุญมา ย่อมเผยแพร่ความรู้และแบบอย่างขนบธรรมเนียมทางอาหรับ ซึ่งคนถือว่าเป็นลักษณะของศาสนาอิสลามกันต่อไป ที่เห็นได้ชัด คือ การแต่งตัวในโอกาสงานพิธีของพวกหะยีและไค้ะครุที่ไค้ไปเล่าเรียนจากอาหรับ

๔๑ พัทยา สายหู, รายงานการศึกษาลักษณะผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้, (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๑๐), หน้า ๔๓.

ในด้านการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ ชาวบ้านยังสอนให้บุตรหลานรู้จักทำสวนยาง ทำนา และวิชาชีพแบบประเพณีของหมู่บ้านอย่างง่าย ๆ ซึ่งไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักอย่างแท้จริงได้ เด็กหนุ่มที่ชอบท่องเที่ยวอาจรับจ้างเป็นกระเป๋ารถประจำทางหรือช่วยรับซื้อยางไปส่งพ่อค้าใหญ่ ๆ ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในตลาดและตัวอำเภอ หักใจภาษาไทย และเห็นการประกอบอาชีพต่าง ๆ ของชาวตลาดซึ่งคนอาจสนใจนึกหัดออกไป แต่ถาเป็นเด็กหนุ่มที่ไม่ชอบผจญภัยชีวิตสวนใหญ่จะได้อยู่แต่ในบ้าน ยกเว้นเวลาระยะหนึ่งที่เรียนในปอเนาะ แต่เนื่องจากปอเนาะไม่มีการสอนวิชาชีพให้ เมื่อเลิกเรียนกลับหมู่บ้านก็ต้องหันเข้าอาชีพกสิกรรมของพ่อแม่ได้อย่างเดียว สำหรับเด็กหญิงโอกาสที่จะหาความรู้และประสบการณ์ในชีวิตอย่างเด็กชายยังมีน้อย พ่อแม่มักส่งเสริมให้แต่งงานแต่อายุยังน้อย ให้อยู่ในอารักขาของสามี การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการได้รับจากมารดาเป็นส่วนใหญ่ แต่เด็กหญิงที่ได้เรียนในปอเนาะอาจมีโอกาสดูกว้างขวางขึ้น เด็กหญิงในครอบครัวยากจนอาจต้องรับจ้างกรีดยางแต่อายุยังน้อย และหากได้สามีในระดับใกล้เคียงกัน ก็ไม่มีโอกาสได้รับความรู้กว้างขวางแต่อย่างใด

๔๘.๖ การศึกษาอย่างเป็นทางการ ซึ่งได้แก่การศึกษาในโรงเรียน ในสมัยโบราณการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คงมีลักษณะเป็นการศึกษาศาสนาอิสลามแต่ฝ่ายเดียว โดยไม่มีการให้การศึกษาในโรงเรียนและในหลักสูตรวิชาสามัญเลย จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.๒๔๓๒ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงวางรากฐานการศึกษาขึ้นในจังหวัดปัตตานีเป็นครั้งแรก โดยให้เริ่มเรียนที่ศาลาการเปรียญที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นที่วัดคานันรสมุส^{๔๘} การศึกษาในเมืองปัตตานีในรัชสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้ นับว่าเจริญก้าวหน้ากว่าเมืองใด ในแหลมมลายู ดังปรากฏในรายงานของนาย Walter A. Graham ชื่อว่า "Report on the State of Kelantan for the Year August, 1903 to August, 1904" พิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๔๔๓ มีข้อความตอนหนึ่งว่า "... การศึกษาในเมืองกลันตันยังคงดำเนินไปตามแบบโบราณ โรงเรียนก็เพิ่งสร้างขึ้นในปี (พ.ศ.๒๔๔๓) ในปัจจุบันเด็กที่สนใจในการเรียนส่วนมากได้ส่งไปเรียนที่เมืองปัตตานี..."^{๔๙} จึงเห็นได้ว่า การให้การ

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^{๔๙} กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า ๔๑.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ศึกษาสามัญแก่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีจุดเริ่มต้นที่

การศึกษาอย่างเป็นทางการนี้ อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

ก. การศึกษาในโรงเรียนประชาบาล ซึ่งตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้กำหนดให้เด็กชายหญิงทุกคนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์บังคับระหว่าง ๓ - ๑๔ ปี ต้องเข้าโรงเรียนชั้นประถม^{๕๑} เด็กชาวบ้านเข้าโรงเรียนประชาบาลที่ทางราชการจัดสร้างไว้ให้ สิ่งแรกที่เด็กต้องเรียนคือ ภาษาไทย เพราะไม่รู้ภาษาไทยมาก่อน หลักสูตรการสอนและตำราต่าง ๆ เป็นภาษาไทย ครูส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา และอาจจะมาจากภูมิภาคอื่นอื่น เด็กที่เรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ อาจมีความรู้พออ่านออก เขียน และพูดภาษาไทยได้บ้าง หากเป็นเด็กที่สนใจและใฝ่ครูที่เอาใจใส่การสอน แต่เด็กส่วนหนึ่งจะเรียนพอให้จบชั้นประถมปีที่ ๔ หรือพ้นเกณฑ์อายุระหว่างบังคับ โดยไม่สามารถที่จะนำเอาความรู้โดยเฉพาะภาษาไทยไปใช้ต่อไปในหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมดไม่ใช่ภาษาไทย ความรู้ที่เด็กได้รับจากโรงเรียนไม่มีโอกาสได้ใช้ที่บ้าน และเมื่อออกจากโรงเรียนแล้วไม่นาน เนื่องจากไม่มีโอกาสได้อ่านเขียนและพูดทบทวนความรู้ที่เรียนมา ไม่นานก็ลืมหมด หรือเหลือความรู้อยู่น้อยจนไม่เป็นประโยชน์ใช้การได้ จึงกล่าวโดยทั่วไปได้ว่า การศึกษาภาษาไทยในชั้นประถมศึกษาสำหรับเด็กในหมู่บ้านที่ไม่พูดภาษาไทยนั้นเป็นไปได้เพราะกฎหมายบังคับมากกว่าสมัครใจ

ข. การศึกษาในปอเนาะ^{๕๒} ซึ่งเป็นการสอนตามประเพณีก่อนมีการปรับปรุง สอนแต่วิชาศาสนาอิสลามโดยใช้ภาษาในการสอนที่เป็นหลักอยู่ ๒ ภาษา คือ ภาษามลายู เขียนด้วยอักษรยาวี (อาหรับแปลง) เพื่อให้อ่านบทอธิบายคัมภีร์อัลกุรอานที่ปรากฏในภาษามลายูได้เขียนไว้เป็นตำรา (กิตั๊บ) กับภาษาอาหรับซึ่งเป็นภาษาของคัมภีร์โดยตรง ในสมัยปัจจุบันโรงเรียนซึ่งก้าวหน้าอาจสอนเขียนอ่านภาษามลายูด้วยอักษรโรมัน (โรมัน) และอาจเลยไปถึงภาษาอังกฤษ ตำราภาษามลายูที่ใช้คือตำราที่โรงเรียนกันในประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีทางทำให้นักเรียนในเขตไทยได้รับความรู้หนักไปในเรื่องของวัฒนธรรมและประเทศชาติมลายูหรือมาเลเซียมากกว่าเรื่องทางประเทศไทยเอง ทำให้ความรู้ อ่าน เขียนที่ได้ติดตัวมาจากปอเนาะ

^{๕๑} "พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๘๓",
ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๕๗ ตอนที่ ๖๕, หน้า ๑๐๘๖.

ถึงแม้จะอยู่ศึกษาไม่นานคือภาษามลายู โดยเฉพาะที่เป็นภาษาหนังสือมาตรฐานที่ใช้อยู่ใน มาเลเซีย ส่วนภาษาอาหรับที่รู้จักซึ่งจนใจประโยชน์ได้คงมีในนักเรียนไม่กี่คนที่เรียนจน ถึงขั้นสูง และหวังไปใช้ต่อไปในการศึกษาศาสนาในประเทศอาหรับหรืออียิปต์ต่อไป หลักสูตร ของปอเนาะไม่มีมาตรฐานอันเดียวกันที่แน่นอน กับครูต้องสอนตามความรู้ที่ตนถนัด ไม่มี การเทียบหลักสูตรและระยะเวลาการเรียนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า มักกล่าววาทะความรู้ทางศาสนา เรียนไม่มีวันจบ และปอเนาะรับนักเรียนทั้งหญิงและชาย และไม่จำกัดอายุ คนโสดหรือคู่ สมรส^{๕๒}

กล่าวโดยสรุป การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ คือ การใช้ชีวิตความเป็นอยู่อย่าง ปกติ ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่งเสริมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีแบบ มลายูซึ่งผสมกับอิทธิพลของศาสนาอิสลาม ความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกส่วนใหญ่ที่รู้จักคือเรื่อง ราวของผู้คนทางมาเลเซียซึ่งชาวบ้านมีญาติพี่น้องโดยไปมาหาสู่กัน และจากตำราเรียนภาษา มลายูของนักศึกษาปอเนาะ กับเรื่องในเมืองเมกกะและชาวอาหรับจากคำบอกเล่าของผู้ที่ เคยไปประกอบศาสนกิจ ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ในส่วนที่เป็นการศึกษาอย่าง เป็นทางการในโรงเรียน เด็กรุ่นปัจจุบันทุกคนที่อายุอยู่ในเกณฑ์ศึกษาภาคบังคับต้องเรียนภาษา ไทยและความรู้ทั่วไปในชั้นประถมศึกษาถึงชั้นประถมศึกษา ๔ แต่เด็กบางคนอาจทศสภารวจ และ บางคนเรียนไม่จบหลักสูตร ความรู้ภาษาไทยที่ได้ไปไม่มีโอกาสได้ใช้มากนักหากเป็นหมู่บ้านใน บริเวณที่ไม่มีคนพูดภาษาไทยอยู่ไกลเคียง และผู้ปกครองเด็กยังไม่เห็นประโยชน์และความสำคัญ บางครอบครัวพยายามไม่ส่งเสริมเพราะเกรงว่าจะทำลายวัฒนธรรมพื้นเมืองเดิม ชาวบ้าน ทั่วไปสนใจในการศึกษาทางศาสนาและส่งเสริมให้เด็กได้เข้าเรียนในปอเนาะ แต่ผู้ที่สำเร็จ ได้ความรู้จริงทางศาสนาอาจมีไม่มาก เพราะการเรียนต้องใช้เวลานานมี อย่างไม่รู้ที่ ผู้ที่ เรียนจะได้ความรู้ภาษามลายูที่อ่านเขียนแบบมาตรฐาน และเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศมาเลเซีย จากตำราที่ใช้เรียนกัน ถึงแม้จะไม่ได้อ่านความรู้ภาษาอาหรับและเรื่องศาสนาอย่างลึกซึ้งก็ตาม

^{๕๒} พัทยา สายหู, "รายงานการศึกษาวิจัยและผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้", เรื่องเดิม, หน้า ๔๔ - ๔๕.

สำหรับปัญหาการเรียน การศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปรากฏว่าจังหวัดปัตตานีซึ่งถือได้ว่ามีปัญหาเช่นเดียวกับจังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาส ใต้แสดงให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรคในด้านการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้^{๕๓}

๑) ผู้ปกครองยังไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนเหมือนจังหวัดต่าง ๆ แต่ชอบให้เรียนศาสนา โดยเข้าเรียนในปอเนาะ เพราะสังคมยอมรับและยกย่องผู้สำเร็จการเล่าเรียนทางศาสนามาก

๒) มีเด็กขาดเรียนประมาณร้อยละ ๒๐ - ๓๐ เพราะผู้ปกครองยากจนต้องอพยพจากถิ่นที่อยู่ไปประกอบอาชีพชั่วคราวในต่างท้องที่

๓) เด็กจะพูดภาษาไทยเฉพาะในห้องเรียน เมื่อกลับไปบ้านก็พูดภาษาท้องถิ่น สำเร็จจากโรงเรียนไปแล้วแทบจะไม่ค่อยพูดภาษาไทย จึงไม่กล้าพูด ในที่สุดก็ลืมหนังสือไทย

๔) ประเพณีของท้องถิ่นสนับสนุนให้เด็กแต่งงานเร็วเกินไป จนแทบจะกล่าวได้ว่าผู้หญิงในชนบทไม่มีโอกาสเป็นนางสาว จากสภาพเด็กหญิงก็เป็นนางไปเลยทีเดียว และแต่งงานในระหว่างที่เรียนยังไม่จบชั้นประถมปีที่ ๔ ก็มีไม่น้อย

๕) จำนวนครูมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความจำเป็นต้องเบิกสอนเด็กเล็ก เพื่อให้เด็กได้ศึกษาภาษาไทยก่อน ๑ ปี จึงจำเป็นต้องใช้ครูเพิ่มกว่าปกติ ซึ่งมีอยู่น้อยจังหวัดที่ค่อนข้างปฏิบัติเช่นนี้

โดยเหตุที่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนใน ๔ จังหวัดนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษาศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เพราะ ศาสนาอิสลามส่งเสริมการศึกษาอย่างมากที่สุด และมีเจตจำนงที่จะให้มุสลิมทุกคนทั้งหญิงและชายอ่านหนังสือออก เพื่อที่จะสามารถอ่านและทำความเข้าใจในพระคัมภีร์อัลกุรอ่านอันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาอิสลาม และเพื่อสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้

^{๕๓} จังหวัดปัตตานี, ขอบรรยายสรุปสถานการณ์ของจังหวัดปัตตานี, (ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ, ๒๕๑๓), หน้า ๓๘ - ๓๙.

อย่างถูกต้อง ก็จะได้เห็นได้จากบทบัญญัติในพระคัมภีร์อัลกุรอานตอนหนึ่ง ความว่า

"...มุสลิมทุกคนจำต้องศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ที่จำต้องศึกษาทางโลกก็เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพสาขาต่าง ๆ เพื่อจะได้สามารถประกอบอาชีพและดำรงตนอยู่ในโลกนี้ด้วยความผาสุก และจำต้องศึกษาทางธรรมนั้น ก็เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาจะได้ประกอบศาสนกิจได้ถูกต้อง ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ประพฤติตนในทางที่ดีที่ชอบ สามารถอยู่ร่วมกับสังคมใดก็ได้ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และประกอบคุณงามความดีเพื่อเป็นระเบียบสำหรับความผาสุกในโลกหน้า... นอกจากนี้ ยังได้บัญญัติเป็นการบังคับอีกว่า ...บิคา มารคา หรือผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ให้กุลบุตร กุลธิดา หรือผู้ที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของตน ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างน้อยเพียงเพื่อสามารถปฏิบัติศาสนกิจตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามทั้งที่บังคับและห้ามได้อย่างถูกต้อง ถ้ามิฉะนั้นแล้วจะได้มีโทษทัณฑ์..."^{๕๔}

การศึกษาของเยาวชนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเน้นหนักไปในด้านศาสนาอิสลาม โดยอาจเข้ารับการศึกษาศาสนาในท้องถิ่นได้หลายประการ อาทิเช่น บ้านของผู้ที่มีความรู้ทางศาสนา (เช่นบ้านโต๊ะอิหม่าม) มัสยิด บาไล และปอเนาะ เป็นต้น ในบรรดาสถานสอนศาสนาเหล่านี้ ปอเนาะได้รับความนิยมมากที่สุด ทั้งนี้เพราะปอเนาะได้รับการเชื่อถือจากประชาชนโดยทั่วไปว่า เป็นสถานสอนศาสนาที่มีการสอนที่ดี และสอนเป็นประจํามากกว่าสถานสอนศาสนาประเภทอื่น ๆ มีการศึกษาและอบรมเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและวิชาอื่น ๆ ตามที่กำหนดไว้โดยไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมการเรียนใด ๆ มีโต๊ะครูเป็นครูใหญ่และเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอน การศึกษาในปอเนาะสะดวกกว่าการเรียนในโรงเรียนรัฐบาล เพราะไม่มีข้อบังคับ ไม่มีชั้น ไม่มีกำหนดเวลาเรียน ซึ่งตรงกับนิสัยความชอบอิสระ

^{๕๔} เวียง สากรสินธุ์, จังหวัดภาคใต้กับความมั่นคงแห่งชาติ, เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ๒๕๑๑, หน้า ๕๓ - ๕๔.

ของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ โตะครูที่สอนในปอเนาะก็เป็นผู้ที่
 ประชาชนให้ความเคารพเลื่อมใส และเป็นผู้ที่ผ่านการศึกษาลัทธิศาสนาทั้งในประเทศและต่าง
 ประเทศเป็นเวลานาน ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยทั่วไปจึงมักนิยมให้บุตรหลาน
 ของตนศึกษาในปอเนาะ และบางคนอาจตั้งความหวังขั้นสูงให้ผู้ที่เรียนได้ศึกษาจนในที่สุดได้เป็น
 โตะครูบ้าง ผู้ที่จบการศึกษาจากปอเนาะจะได้รับการยกย่องจากสังคมในฐานะที่มีความรู้ทาง
 ศาสนา ทั้งจะเห็นได้จากข้อเขียนของนาย Thomas M. Fraser ที่เกี่ยวกับการศึกษาของ
 เยาวชนไทยมุสลิมในคำบลูสมิธัน จังหวัดปัตตานี ว่า

"...ถ้านักเรียนคนใดที่เรียนศาสนาเก่ง ๆ บิคามารคาของนักเรียน
 ผู้นั้นก็จะได้รับการยกย่องจากประชาชน ยิ่งไปกว่านั้น ถ้านักเรียนคนใด
 มีโอกาสได้ไปศึกษาวิชาศาสนาต่างประเทศด้วยแล้ว นักเรียนผู้นั้นก็
 จะมีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขวัญในหมู่ประชาชนเป็นอย่างมาก..."^{๕๕}

นอกจากนี้ การเป็นโตะครูที่มีชื่อเสียง มีลูกศิษย์ลูกหามาก และเป็นต้นแบบของ
 ประชาชน ก็สามารถสร้างฐานะความเป็นอยู่ที่ยืนยงได้อีกด้วย ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงเป็น
 เหตุผลที่ดี ที่แสดงให้เห็นถึงการให้เกียรติและการยกย่องนับถือเป็นอย่างสูง แก่ผู้ที่ศึกษา
 ศาสนาในวงสังคมของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

๕. สภาพทางการเมืองและการปกครอง

จะได้แยกกล่าวออกเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ๓ ประการ คือ สภาพทางการเมืองการปกครอง
 สภาพทางการเมือง และความรู้สึกในค่านิยมชาติและความเป็นพลเมือง

๕.๑ สภาพทางการเมืองการปกครอง

การปกครองดินแดน ๘ จังหวัดภาคใต้ของไทยตั้งแต่สมัยโบราณ จนถึงปัจจุบัน
 ได้วิวัฒนาการมาดังนี้

^{๕๕} Thomas M. Fraser Jr., Rusembilan : A Malay Fishing Village
 in Southern Thailand (New York : Cornell University Press, 1962),
 p. 163.

๕.๑.๑ ระยะเวลาปกครองในสมัยโบราณ

ในอดีตไทยได้ปกครองดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ในลักษณะประเทศราช ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่ได้แยกเป็นจังหวัดดังเช่นปัจจุบัน พื้นที่ที่เป็นจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ในปัจจุบันนั้น ขึ้นอยู่กับเมืองปัตตานี สำหรับจังหวัดสตูลเดิมเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของเมืองไทรบุรี (รัฐเคดาห์ของมาเลเซียในปัจจุบัน) ซึ่งมีเจ้าเมืองปกครองเป็นเอกเทศ และมีฐานะเป็นประเทศราชของไทย เจ้าเมืองปัตตานีในสมัยนั้น ส่วนมากสืบเชื้อสายมาจากสุลต่านแห่งรัฐกลันตันแทบทั้งสิ้น และปรากฏว่าทุกครั้งที่ไทยอ่อนกำลังลง เจ้าเมืองปัตตานีก็โคกออการกบฏ เพื่อแยกตนเป็นอิสระ แต่เมื่อใดที่ไทยเข้มแข็งก็ยอมอ่อนน้อม เป็นดังนี้ตลอดมา

๕.๑.๒ ระยะแบ่งการปกครองออกเป็น ๗ หัวเมือง

เนื่องจากเจ้าเมืองปัตตานีในสมัยก่อน โคกความวุ่นวายและก่อกบฏ เพื่อแบ่งแยกดินแดนออกจากราชอาณาจักรไทยตลอดมา ในปี พ.ศ.๒๓๓๔ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทางราชการจึงได้ดำเนินนโยบายคัดถอนอำนาจของเจ้าเมืองปัตตานีลง เพื่อแก้ปัญหาการกระด้างกระเดื่องของเจ้าเมืองดังกล่าวให้น้อยลง โดยการแบ่งพื้นที่การปกครองของเมืองปัตตานีเดิมออกเป็น ๗ หัวเมือง และบางเมืองได้ส่งคนไทยพุทธออกไปปกครอง เช่น เมืองหนองจิก และเมืองยะลา เป็นต้น หัวเมืองทั้ง ๗ นี้ขึ้นตรงต่อมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองสงขลา (จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน) อีกข้อหนึ่งแต่ภายหลังเห็นว่าการปกครองโดยไขเมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางนั้นอยู่ห่างไกลเกินไป จึงได้จัดตั้งมณฑลปัตตานีขึ้น โดยตั้งศูนย์กลางอยู่ที่เมืองปัตตานี ทำหน้าที่ควบคุม ๗ หัวเมืองแทนมณฑลนครศรีธรรมราชต่อไป หัวเมืองทั้ง ๗ ได้แก่

๑) เมืองปัตตานี (อ.เมือง จ.ปัตตานี) มีพระยาวิจิตรภักดี (ตนกู อับดุลกาเดร์) เป็นเจ้าเมือง

๒) เมืองหนองจิก (อ.หนองจิก จ.ปัตตานี) มีพระยาเพชรภิมบาล-นฤเบศร (ทัต ณ สงขลา) เป็นเจ้าเมือง

๓) เมืองยะหริ่ง (อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี) มีพระยาพิพิธเสนาามาตร (คนตระกูลอับดุลบุตร) เป็นเจ้าเมือง

- ๔) เมืองสายบุรี (อ.สายบุรี จ.ปัตตานี) มีพระยาสุริยະสุนทรบวรภักดี (คนตระกูล ณ สายบุรี) เป็นเจ้าเมือง
- ๕) เมืองยะลา (อ.เมือง จ.ยะลา) มีพระยามรงค์ฤทธิ เป็นเจ้าเมือง
- ๖) เมืองรามันห์ (อ.รามันห์ จ.ยะลา) มีพระยารัตนภักดี เป็นเจ้าเมือง
- ๗) เมืองระแงะ (อ.ระแงะ จ.นราธิวาส) พระยาภูผาภักดี เป็นเจ้าเมือง

สำหรับสกุลนั้น เกิมเป็นชุมชนเล็ก ๆ ขึ้นอยู่กับเมืองไทรบุรี (รัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย) ซึ่งเป็นเมืองประเทศราชอีกเมืองหนึ่งของไทย เพิ่งตั้งขึ้นเป็นเมืองเมื่อปี พ.ศ.๒๓๕๖ ในสมัยรัชกาลที่ ๒

๕.๑.๓ ระยะแบ่งการปกครองออกเป็นจังหวัด

เนื่องจากเจ้าเมืองปัตตานีได้รวมมือกับเจ้าเมืองไทยมุสลิมอื่น ๆ บางคน เช่น เจ้าเมืองสายบุรี ก่อการกบฏอยู่เสมอ ๆ ประกอบกับวิวัฒนาการทางการปกครองในปี ๒๔๔๐ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ ทางราชการได้จัดระบบการปกครองใหม่ โดยยุบเมืองต่าง ๆ มาขึ้นกับจังหวัด และให้จังหวัดขึ้นกับมณฑลอีกทอดหนึ่ง พร้อมกันนั้น ได้โอนอำนาจของเจ้าเมืองต่าง ๆ ให้มาขึ้นกับคณะกรรมการปกครอง (ปลัดเมือง ยกกระบัตรเมือง) เป็นการลดอำนาจของเจ้าเมืองไปในตัว ดังนี้.-

- เมืองปัตตานี เมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง ขึ้นตรงต่อจังหวัดปัตตานี
- เมืองยะลา เมืองรามันห์ ขึ้นตรงต่อจังหวัดยะลา
- เมืองสายบุรี เมืองระแงะ ขึ้นตรงต่อจังหวัดนราธิวาส (เมืองสายบุรีภายหลังเปลี่ยนเป็น อ.สายบุรี และโอนมาขึ้นกับจังหวัดปัตตานี จนถึงปัจจุบัน)

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๗๖ ทางราชการได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม ดังนี้.-

- ๑) ราชการบริหารส่วนกลาง เป็นกระทรวงหรือทบวงการเมือง
- ๒) ราชการบริหารส่วนภูมิภาค เป็นจังหวัดและอำเภอ

๓) ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นเทศบาลเมือง นครบาล เทศบาลตำบล และ สหเทศบาล

ทั้งนี้ จึงถือได้ว่ายุบเลิกมณฑลทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๗๖ เป็นต้นมา จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล จึงมีฐานะเป็นจังหวัดในราชการบริหารส่วนภูมิภาค ตลอดมา ปัจจุบันได้แบ่งส่วนการปกครองออกเป็นส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น ดังนี้

๑) จังหวัดปัตตานี แบ่งส่วนการปกครองออกเป็น ๔ อำเภอ ๑๐๕ ตำบล ๕๔๘ หมู่บ้าน อำเภอทั้ง ๔ คือ อำเภอเมืองปัตตานี อำเภอหนองจิก อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอยะรัง อำเภอยะหริ่ง อำเภอนายอ อำเภอปะนาเระ และอำเภอสายบุรี มีเทศบาล ๒ แห่ง คือ เทศบาลเมืองปัตตานี และเทศบาลตำบลตะลุบัน (ที่อำเภอสายบุรี) และมีสุขาภิบาล ๔ แห่ง

๒) จังหวัดยะลา แบ่งส่วนการปกครองออกเป็น ๕ อำเภอ ๔๕ ตำบล ๒๔๐ หมู่บ้าน อำเภอทั้ง ๕ คือ อำเภอเมืองยะลา อำเภอเบตง อำเภอรามันห์ อำเภอยะหา อำเภอบันนังสตา มีเทศบาล ๒ แห่ง คือ เทศบาลเมืองยะลา และเทศบาลตำบลเบตง และมีสุขาภิบาล ๕ แห่ง

๓) จังหวัดนราธิวาส แบ่งส่วนการปกครองออกเป็น ๕ อำเภอ ๒๐ ตำบล ๓๑๗ หมู่บ้าน อำเภอทั้ง ๕ คือ อำเภอเมืองนราธิวาส อำเภอระแงะ อำเภอสุไหงปาดี อำเภอสุไหงโกลลก อำเภอแว้ง อำเภอช้างอ อำเภอบาเจาะ อำเภอตากใบ อำเภอศรีสาคร มีเทศบาล ๒ แห่ง คือ เทศบาลเมืองนราธิวาส และเทศบาลตำบลสุไหงโกลลก และมีสุขาภิบาล ๗ แห่ง

๔) จังหวัดสตูล แบ่งส่วนการปกครองออกเป็น ๒ อำเภอ ๒ กิ่งอำเภอ ๒๖ ตำบล ๑๔๑ หมู่บ้าน อำเภอและกิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองสตูล อำเภอละงู กิ่งอำเภอควนกาหลง กิ่งอำเภอทุ่งหว้า มีเทศบาล ๑ แห่ง คือ เทศบาลเมืองสตูล และมีสุขาภิบาล ๓ แห่ง

๕๖ เอกสารประกอบการบรรยายสรุปของจังหวัดชายแดนภาคใต้, พ.ศ.๒๕๑๖, จังหวัดปัตตานี หน้า ๓, ๑๒, จังหวัดยะลา หน้า ๔ - ๕, จังหวัดนราธิวาส หน้า ๕ - ๖, จังหวัดสตูล หน้า ๒.

ตารางที่ ๕

จำนวนอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เทศบาล และสุขาภิบาล ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัด	จำนวน				
	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	สุขาภิบาล
ปัตตานี	๘	๑๐๕	๕๔๘	๒	๘
ยะลา	๕	๘๕	๒๕๐	๒	๕
นราธิวาส	๘	๖๐	๓๑๓	๒	๓
สตูล	๘	๒๖	๑๘๑	๑	๓
รวม	๒๖	๒๓๖	๑,๒๘๒	๗	๒๓

นอกจากนี้ กระทรวงมหาดไทยยังได้พิจารณาวางหลักการปกครองเพื่อให้ข้าราชการฝ่ายปกครองและข้าราชการซึ่งรับราชการอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถือเป็นทางปฏิบัติดังต่อไปนี้คือ^{๕๗}

๑) บรรดาข้าราชการทุกฝ่ายที่รับราชการอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาทิเช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ตลอดจนข้าราชการกระทรวง ทบวง กรม อื่น ๆ ขอให้เข้าใจว่าทางราชการได้ส่งท่านไปประจำในท้องที่เหล่านั้นก็เพื่อที่จะได้ช่วยบริหารราชการให้สมกับความสามารถของรัฐบาลและเจ้ากระทรวงนั้น ๆ นับว่าเป็นผู้ที่ได้รับเกียรติอันสูงที่เจ้ากระทรวงได้เลือกเฟ้นให้ความไว้วางใจมาบริหารกิจการในท้องที่นั้น เพื่อระงับทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎร ท่างทุกข์ทวงของรัฐบาล ฉะนั้น ท่านข้าราชการทั้งหลายจะต้องนึกถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของท่านต่อกระทรวงทบวงกรม และให้พึงระลึกอยู่เสมอว่า ท่านทั้งหลายจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามัคคี กลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อย่าให้แตกแยกความสามัคคี

^{๕๗} ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้, เรื่องเดิม, หน้า ก - ข.

กันได้ ความซื่อสัตย์สุจริตคือน้ำที่ก็เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง จึงขอให้พยายามรักษาไว้เป็นอย่างดี ยิ่งท่านมาบริหารราชการอยู่ไกลชายแดนเช่นนี้ ต่างประเทศและราษฎรชาวพื้นเมืองย่อมจะมุ่งมองท่านเป็นตาเดียว ส่วนกิจการในด้านราษฎรนั้น ก็ขอให้ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ต่อคนไทยด้วยกัน อย่าเข้าใจผิดและถูกเหยียดหยามชาวไทยมุสลิมว่าเป็นคนต่างชาติต่างศาสนา ทางที่ข้าราชการทุกคนจะคงปฏิบัติ และวางตนให้ชาวไทยมุสลิมเห็นว่า เป็นพวกเดียวกัน อยู่ในประเทศไทยด้วยกัน

๒) สิทธิของราษฎรนั้น ขอให้ข้าราชการฝ่ายปกครองทุกตำแหน่งจงพยายามทำความเข้าใจและชี้แจงให้เห็นว่า เราเป็นคนไทยด้วยกัน มีสิทธิเสรีภาพเสมอกัน เช่น เรามีประเทศไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกออกจากกันมิได้ เรามีรัฐธรรมนูญปกครองประเทศอันเดียวกัน เราอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของกฎหมายเกี่ยวกับร่างกายและทรัพย์สินเสมอเหมือนกับพี่น้องชาวไทยทั้งหลาย และเรามีพระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะองค์เดียวกัน แต่ถ้าวิจารณาถึงผลในการปกครองอันแท้จริงแล้ว พี่น้องชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังได้รับประโยชน์ในทางกฎหมายที่ยิ่งกว่าพี่น้องชาวไทยในหัวเมืองอื่น ๆ เสียอีก เช่น ให้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล พุทธศักราช ๒๔๘๘

๓) ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ข้าราชการทุกคนควรจะต้องยึดหลักปฏิบัติ โดยให้ใต้ทั้งน้ำใจคน และให้ใต้ทั้งงาน และไม่ควรจะใช้หลักปฏิบัติให้เป็นการกระทบกระเทือนน้ำใจกัน หรือใต้ลัทธิบีบบังคับ กล่าวคือ

ก. การปฏิบัติหน้าที่ราชการทุกอย่างควรทำไปตามหน้าที่อย่างตรงไปตรงมา โดยถือความสุจริตและความเที่ยงธรรมเป็นหลัก

ข. ไม่ควรจะใช้กริยาหรือวาจาที่หยามคายแสดงหู หรือใต้อัยคำที่ถูกเหยียดหยามในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ทางที่สมควรจะแสดงให้เขาเห็นว่า เป็นพวกเดียวกัน มิใต้อือเป็นเขาเป็นเรา

ค. เมื่อประชาชนมาติดคอทั้งในทางราชการก็ดี ในทางส่วนตัวก็ดี ควรจะใต้อืออาการกริยาติดคอด้วยอัธยาศัยอันอ่อนโยน และใต้อือความสะดวกตามสมควร ให้สำเร็จ

ไปด้วยความรวดเร็ว อย่างหนึ่งหรือแสดงความจริงใจให้เห็น ตรงกันข้ามควรแสดงให้เห็นว่าเราช่วยเหลือ

๔) โภทที่ชาวไทยมุสลิมเป็นผู้ที่ถือข้อบังคับของศาสนาเป็นกฎหมายสำหรับปฏิบัติ โดยเคร่งครัด และถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีไปในตัว ฉะนั้น ในการบริหารงานของเจ้าหน้าที่ควรจะได้ปฏิบัติภารกิจโดยอนุโลมให้เข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณีและลัทธิศาสนาของชาวไทยมุสลิม กล่าวคือ

ก. ในการวางกฎข้อบังคับ ระเบียบการ หรือวิธีการอย่างใด ซึ่งเป็นทางให้ประชาชนชาวไทยมุสลิมรู้สึกหรือเห็นว่าเป็นการเบียดเบียนกษัตริย์ลัทธิศาสนา เป็นการที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง ทางที่กิจการวางระเบียบ กฎ ข้อบังคับ หรือวิธีการ ควรจะได้อนุโลมให้เข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณีและลัทธิศาสนาของชาวไทยมุสลิม และถ้ายังได้วางระเบียบและข้อบังคับให้เห็นว่าเป็นการอุทิศและส่งเสริมในทางศาสนาด้วยแล้ว ก็จะเป็นการดีมาก

ข. ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ควรจะได้ผ่อนผันให้ทำโดยเสรีเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของประชาชน ตลอดจนศีลธรรมอันดีของท้องถิ่น เช่น ในการขออนุญาตฆ่าสัตว์ เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ก็ควรจะได้อำนวยความสะดวกให้ตามระเบียบแบบแผน และกฎหมายที่มีอยู่

ค. ในการกะเกณฑ์ใด ๆ เช่น การเกณฑ์แรงงานกึ่ง การเรียกประชุมกึ่ง หรือการนำให้ปฏิบัติกิจอย่างหนึ่งอย่างใดกึ่ง ก็ควรจะได้พยายามหลีกเลี่ยง กะการอย่าให้ตรงกับวันสำคัญในการประกอบพิธีทางศาสนา เช่น ไม่ควรจะเกณฑ์แรงในระยะเวลาถือบวช หรือตรงกับวันศุกร์ เป็นต้น

ง. ข้าราชการทุกคนไม่ควรจะไปตั้งข้อรังเกียจหรือบีบบังคับในเรื่องการแต่งกายของชาวไทยมุสลิม ควรจะได้อนุโลมให้เขาแต่งกายได้ตามประเพณีนิยม เพราะการแต่งกายเป็นข้อบังคับและขนบธรรมเนียมที่บัญญัติไว้ในลัทธิศาสนาอิสลามด้วย

จ. เพื่อประโยชน์ในทางปกครอง ข้าราชการทุกคนควรจะต้องแสดงให้เห็นว่า เรายกย่องและอุทิศส่งเสริมในทางศาสนาของเขา เช่นเดียวกับศาสนาอื่น ฉะนั้น ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ควรที่ข้าราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าราชการฝ่ายปกครองจะได้ไปร่วมในงานตามโอกาสอันควร และในการไปร่วมงานควรจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามลัทธิศาสนาอิสลาม

๕) การแต่งตั้งข้าราชการไปประจำในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๐๖ ให้พิจารณาเลือกเฟ้นเฉพาะข้าราชการที่เหมาะสมไปประจำ และไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะส่งข้าราชการที่ถูกลงโทษหรือมีความประพฤติไม่ดีไปประจำในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้าราชการที่เหมาะสมจะไปประจำในจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ ควรได้เลือกจากบุคคลดังต่อไปนี้ คือ

ก. ต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติเรียบร้อย มีสุขภาพดี และควรมีบุคลิกลักษณะเหมาะสม ไม่เคยเสียหายในทางราชการ

ข. ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างดี มีนิสัยเข้าถึงประชาชนได้อย่างแท้จริง และมีความสามารถปฏิบัติงานร่วมกับประชาชนได้

ค. ข้าราชการที่ส่งไปประจำในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าได้บุคคลที่รู้ภาษามลายูและภาษาอังกฤษส่งไป ก็จะเป็นประโยชน์แก่ทางราชการมาก

๖) ขอให้ข้าราชการทุกคนที่ทางราชการได้ส่งมาประจำในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จงระลึกว่า ทางราชการและผู้บังคับบัญชาได้เชื่อความสามารถและไว้วางใจท่าน จึงได้ส่งมาประจำ ฉะนั้น ขอให้ข้าราชการทุกคนพึงปฏิบัติตนและปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เหมาะสม และตรงกับความประสงค์ของทางราชการ และสงวนเกียรติศักดิ์ของข้าราชการไว้ อย่าได้ประพฤติหรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ชาวไทยมุสลิมเหยียดหยามดูหมิ่นดูแคลนไ้เป็นอันขาด ตรงกันข้ามควรจะได้วางตัวให้เป็นที่เคารพยำเกรง จะได้ผลทั้งในทางส่วนตัวและทางราชการ

๗) เนื่องจากในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พลเมืองส่วนมากเป็นชาวไทยมุสลิมที่พูดภาษามลายู และนับถือศาสนาอิสลาม ฉะนั้น ข้าราชการทุกคนที่รับราชการอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรจะได้เรียนรู้ภาษามลายู ให้พูดและอ่านเขียนหนังสือภาษามลายูได้ ตลอดจนเรียนรู้ในเรื่องลัทธิศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้งในทางราชการและส่วนตัว เพราะจะทำให้สะดวกแก่การติดต่อ และทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน และในทำนองเดียวกันควรจะได้หาทางส่งเสริมให้ชาวไทยมุสลิมได้เรียนรู้หนังสือไทยให้ทั่วถึงกันด้วย

๘) การปกครองประชาชนพลเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลมีความประสงค์ที่จะให้ข้าราชการใช้หลักพระคุณ ให้เขาเห็นอกเห็นใจมากกว่าที่จะใช้หลักพระเดช แต่ไม่ใช่ให้เขาเข้าใจผิดคิดว่าอ่อนแอกลัวเกรงเขา กล่าวคือ ใช้หลักการปกครองโดยช่วยเหลือเกื้อกูล

อำนวยความสะดวกให้เท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ประชาชนเกิดความพอใจและเคารพนับถือ ไม่ควรจะใช้หลักรุนแรงหรือบีบบังคับ

โดยที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีพลเมืองนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่และมีขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างกับชาวไทยในภาคอื่น ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ทางราชการยังได้พิจารณาวางนโยบายจัดการปกครองให้เข้ารูปและกลมกลืนกับขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยมุสลิมให้มากที่สุด การวางกฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับใด ๆ ก็อนุโลมให้เข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณีและลัทธิศาสนาของชาวไทยมุสลิม แม้แต่กฎหมายบางฉบับก็ตราขึ้นไว้เป็นพิเศษ เพื่อประโยชน์ในทางปกครองและเป็นการสนับสนุนศาสนาอิสลาม เช่น เกี่ยวกับอำนาจศาล โค้ดตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๔๕ ขึ้นใช้บังคับ โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ การวินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่งเกี่ยวกับเรื่องครอบครัวมรคก ซึ่งคนไทยมุสลิมเป็นโจทก์และจำเลยให้ใช้กฎหมายอิสลามแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ว่าด้วยครอบครัวและมรคก และให้มีเคหะไคยุคิธรรม ซึ่งแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติตุลาการออกนึ่งร่วมกับผู้พิพากษา เพื่อช่วยพิจารณาในปัญหาของกฎหมายอิสลาม

ในคานาศาสนาอิสลาม ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๔ ขึ้นใช้บังคับ เพื่อสงเคราะห์และคุ้มครองอิสลามิกชนให้ประกอบศาสนกิจตามความเลื่อมใสศรัทธา โดยคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นที่ปรึกษาของกระทรวงมหาดไทย และกระทรวงศึกษาธิการ กับได้ออกพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นผลใช้บังคับอีกด้วย

๕.๒ / สภาพทางการเมือง

จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องประสบกับปัญหาความไม่สงบในทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในข้อ ๕.๑ ว่า เมืองปัตตานีเดิมอยู่ภายใต้การปกครองของไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ในฐานะเมืองประเทศราชของไทย ระยะที่ไทยมีเหตุการณ์ยุ่งยากเนื่องจากมีข้าศึกมาประชิดเมืองก็มีความวุ่นวายแย่งชิงราชสมบัติภายในก็ตีบรรดาเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ รวมทั้งเมืองประเทศราชอื่น ๆ ก็แข็งเมืองก่อกองกบฏขึ้น จนต้องยกทัพไปปราบอยู่เนือง ๆ

ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ปรากฏความพงศาวดารเมืองปัตตานีว่า คาโต๊ะบังกาลัน ได้ก่อการกำเริบขึ้นในปัตตานี จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพจากเมืองหลวงไปปราบ จับตัวระตูปะกาลันได้จึงให้ตัดหัวเสีย^{๕๔} แม้กระนั้นก็ตามดินแดนส่วนนี้ก็ยังไม่สงบ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเมืองปัตตานีออกเป็น ๗ เมือง แต่ก็ยังมีการคบคิดก่อกองการกบฏอยู่เสมอ ๆ เพื่อตั้งตนเป็นอิสระ เช่น

พ.ศ. ๒๓๗๕ ทวนกูระมีกิน หลานเจ้าเมืองไทรบุรี ได้ชักชวนเจ้าเมืองปัตตานีและเจ้าเมืองยะหริ่ง คบคิดการกบฏ แศพอทราบข่าวว่ากองทัพจากกรุงเทพฯ จะยกทัพไปปราบก็ได้อพยพย้ายกันหลบหนีไป

พ.ศ. ๒๓๘๒ ทวนกูมัสสลัด กับ ทวนกูอับดุลลา คบคิดกบฏร่วมกับโจรสลัด ยึดเมืองกลันตัน ไทรบุรี ตรังกามู และตรัง เผาเมืองจะนะ และจะเข้าตีเมืองสงขลา กองทัพจากกรุงเทพฯ ต้องไปปราบปรามจึงสงบ^{๕๕}

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๔๐ มีการเปลี่ยนแปลงบริเวณ ๗ หัวเมือง ตั้งข้าหลวงเทศาภิบาล เลิกระบบเจ้าเมือง เงินช่วยสาอากรให้หักไว้แก่พระยาเมืองเพียงเล็กน้อย นอกนั้นต้องส่งเข้าพระคลัง เป็นผลให้พวกพระยาเมืองไม่พอใจ และมีปฏิกริยาต่อรัฐบาลเรื่อยมา ทั้งนี้ เพราะไปบั่นทอนอำนาจและศักดิ์ผลประโยชน์ของพระยาเมืองลงไปมาก จึงมีผู้คิดก่อกองการกบฏยึดอำนาจ คือ การแบ่งแยกดินแดนตั้งแต่นั้นมา และมีพรรคพวกลูกหลานดำเนินการสืบต่อกันมา

จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ทางการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมามากจะมีเหตุการณ์กบฏอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพราะความทะเยอทะยานมักใหญ่ใฝ่สูงของบรรดาอดีตเจ้าเมืองคิดที่จะมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองประชาชนส่วนนี้ โดยอาศัยเชื้อชาติ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นข้ออ้างในการยุยงปลุกปั่นให้ชาวไทยมุสลิมร่วมมือในการกบฏ จนต้องยกกองทัพจากเมืองหลวงไปปราบปรามอยู่ตลอดมา

^{๕๔} วิชัย วิชัยชนพัฒน์, พ.ศ.อ., ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้, กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต ๘, สงขลา, พฤษภาคม ๒๕๑๖, (เอกสารเผยแพร่), หน้า ๒๘.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

สำหรับสภาพทางการเมืองที่มีผลกระทบกระเทือนต่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน แยกพิจารณาได้ดังนี้

๕.๒.๑. ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขบวนการแบ่งแยกดินแดน)

ขบวนการโจรก่อการร้าย (ชจก.) เดิมเรียกว่า ขบวนการแบ่งแยกดินแดน (ขบค.) เกิดขึ้นภายหลังจากทางราชการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากระบบหัวเมืองมาเป็นระบบที่ให้อำนาจเด็ดขาดขึ้นอยู่กับส่วนกลาง ทำให้อำนาจของเจ้าเมืองถูกริรอนลงเกือบหมดสิ้น เป็นเหตุให้บรรดาเจ้าเมืองทั้งหลายเกิดความไม่พอใจ จึงได้พยายามทุกวิถีทางที่จะแสวงหาอำนาจกลับคืนมา เจ้าเมืองที่เป็นตัวการสำคัญซึ่งได้ก่อการกบฏขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๔ ได้แก่ พระยาวิชิตภักดิ์ (อับดุลกาเดร์) อดีตเจ้าเมืองปัตตานี แต่ทางราชการสามารถปราบปรามได้สำเร็จ พระยาวิชิตภักดิ์ถูกจับและถูกส่งตัวไปคุมขังไว้ที่จังหวัดพิษณุโลก จนถึง พ.ศ.๒๔๔๘ จึงได้รับอภัยโทษ และเดินทางกลับไปอยู่จังหวัดปัตตานีตามเดิม

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๖๕ พระยาวิชิตภักดิ์ได้วางแผนเพื่อก่อการกบฏขึ้นอีกครั้ง แต่ทางราชการได้ทราบเรื่องเสียก่อนจึงได้วางแผนจับกุม พระยาวิชิตภักดิ์จึงต้องหลบหนีไปอยู่ในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย จนกระทั่งเสียชีวิต เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๖ ตนกุนะหะหมัดมะไฮยิกดิน (ตนกุนะไฮยิกดิน) บุตรชายคนสุดท้ายของพระยาวิชิตภักดิ์ ซึ่งรับราชการอยู่ในรัฐกลันตันในขณะนั้นได้รับขบวนการดำเนินงานต่อมา

ตนกุนะไฮยิกดิน ได้ตั้งศูนย์การดำเนินงานอยู่ในรัฐกลันตัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งแยกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยขึ้นเป็นรัฐ โดยตนเองจะเป็นสุลต่านปกครอง ทั้งนี้ เพื่อสืบทอดนโยบายและดำเนินการต่อจากบิดาด้วยความทะเยอทะยานของตน ได้ทำการยุยงส่งเสริมให้ประชาชนใน ๔ จังหวัดกระด้างกระเดื่อง โดยโฆษณาว่า ไทยมุสลิมเป็นคนมลายู ดินแดน ๔ จังหวัดเป็นของคนมลายู คนมลายูต้องปกครองกันเอง กล่าวหาการปกครองของไทยว่ากดขี่บังคับเพื่อทำลายชาติมลายู ทำลายศาสนาอิสลาม รัฐบาลไม่ไ้ช่วยทำนุบำรุง นอกจากนี้ ได้มีการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลไม่อาจยอมให้ได้ มีการบิดเบือนเผยแพร่ข่าวทางหนังสือพิมพ์ทั้งในและนอกประเทศ ส่งบัตรสนเท่ห์กล่าวโทษข้าราชการที่เข้มแข็งก่อให้เกิดความระส่ำระสายแก่ราชการ หรือให้ราษฎรหวาดกลัว

สำหรับภายในประเทศ ทางบ้านอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ได้มอบหมายให้นาย หะยีสุทรง โต๊ะมีนา (อับดุลกาเทร์) ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีในขณะนั้น ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากอดีตเจ้าเมืองปัตตานี เป็นผู้ดำเนินการ นายหะยีสุทรง โต๊ะมีนา ได้ดำเนินการ ทอตานรัฐบาลโดยอาศัยศาสนาอิสลามบังหน้า และมีคนกุยาลานาเซร์ (นายอตุลย์ ณ สายบุรี) เป็นผู้สนับสนุน นายหะยีสุทรงสามารถดำเนินการขยายอิทธิพลของตนได้อย่างกว้างขวาง แต่ ในที่สุดก็ถูกทางราชการจับกุมในข้อหาทกฏ เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑ พร้อมด้วยเอกสาร ต่าง ๆ เกี่ยวกับการแบ่งแยกดินแดนมากมาย ศาลพิพากษาจำคุก ๗ ปี แต่ถูกจำคุกจริงเพียง ๓ ปี ก็ได้รับการอภัยโทษ เมื่อพ้นโทษออกมาแล้วก็ยังคงดำเนินการเพื่อก่อการกบฏแบ่งแยก ดินแดนต่อไป และได้หายสาบสูญไปเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ นายหะยีอาหมีน โต๊ะมีนา ซึ่ง เป็นบุตรได้ดำเนินการต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ทางบ้านอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี คนกุ่มะไฮยิกดิน ได้มอบหมายให้คนกุ่มะไฮยิกดิน อนาเซร์ ซึ่งเป็นพี่ของภรรยา และเป็นบุตรชายคนโตของพระยาสุริยยะสุนทรบรรณรักษ์ (นิอิตำ) อดีตเจ้าเมืองสายบุรี และคนกุ่มะไฮยิกดิน (นายอตุลย์ ณ สายบุรี) น้องชายของคนกุ่มะไฮยิกดิน อนาเซร์ เป็นผู้ดำเนินการ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ คนกุ่มะไฮยิกดิน อนาเซร์ และคนกุ่มะไฮยิกดิน ได้หลบหนีการ จับกุมของเจ้าหน้าที่ไทยไปอาศัยอยู่ในรัฐกลันตัน และร่วมดำเนินการกับคนกุ่มะไฮยิกดินอยู่ที่รัฐ กลันตัน จนกระทั่งคนกุ่มะไฮยิกดินเสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๖ และในเวลาต่อมาคนกุ่มะไฮยิกดิน อนาเซร์ก็เสียชีวิตลง คนกุ่มะไฮยิกดินจึงได้ดำเนินการของขบวนการโจรก่อการร้าย หรือ ขบวนการแบ่งแยกดินแดนต่อมาจนถึงปัจจุบัน^{๖๐}

ขบวนการโจรก่อการร้ายแสวงหาความสนับสนุนทั้งด้านกำลัง เสบียงอาหาร และ การข่าวจากคนไทยมุสลิมในพื้นที่ โดยยกเอาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การเมือง การเศรษฐกิจ มาเป็นข้ออ้าง เพื่อชี้ให้คนไทยมุสลิมเห็นว่า ขบวนการโจรก่อการ ร้ายนี้ ดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของคนไทยมุสลิมเป็นส่วนรวม การจูงใจของขบวนการดังกล่าว

^{๖๐} กองประสานราชการ กรมการปกครอง, การก่อการร้ายใน ๔ จังหวัด ภาคใต้และความคิดเห็นในการแก้ไข, ๒๕๐๔, (อักษราเนา), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ได้กระทำทั้งทางหนังสือพิมพ์ ใบปลิว และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เอกสารหรือใบปลิวที่ขบวนการโจรก่อการร้ายใช้โฆษณาชวนมากเขียนหรือพิมพ์เป็นภาษามลายู เพื่อให้คนไทยมุสลิมเข้าใจและป้องกันมิให้บุคคลอื่นใดทราบข้อความจากนั้นสมาชิกจะนำไปแจกจ่ายหรือเผยแพร่ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สถานศึกษา (ปอเนาะ) งานพิธีต่าง ๆ ของคนไทยมุสลิม เป็นต้น เอกสารที่ขบวนการกำลังกล่าวเคยพิมพ์ออกเผยแพร่ได้แก่ หนังสือ "รวมแสงแห่งสันติ" (Gugusan Cahya Keselamatan) ซึ่งนายหะยีสุทรง เป็นผู้เขียนขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ นอกจากนั้นก็ได้พิมพ์ใบปลิวออกแจกจ่ายแก่สมาชิกและประชาชนเป็นประจำ

สำหรับการโฆษณาเผยแพร่ของขบวนการโจรก่อการร้ายในต่างประเทศนั้นมีอยู่เสมอ ๆ เช่น มีการเขียนบทความเรื่องขบวนการโจรก่อการร้ายหรือขบวนการแบ่งแยกดินแดนลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมลายู ในหนังสือ "เสียงนิสิต" (Suara Siswa) ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมลายา เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้ใช้วิธีการบอกเล่าด้วยวาจาต่อตัวบุคคลที่ต้องการชักจูง ซึ่งทำให้ไม่มีหลักฐานปรากฏแก่เจ้าหน้าที่ ส่วนการจัดหาสมาชิกก็มักจะมุ่งไปยังบรรดาผู้สืบเชื้อสายเจ้าเมืองเก่า นักการเมืองไทยมุสลิมที่มีความทะเยอทะยานและคนไทยมุสลิมซึ่งมีการศึกษารวมทั้งกลุ่มโจรมุสลิมต่าง ๆ ด้วย นอกจากนั้น ยังได้โฆษณาชักชวนชาวมุสลิมนอกประเทศให้สนับสนุนการดำเนินงานของตนอีกด้วย

ขบวนการโจรก่อการร้ายได้ใช้กลุ่มโจรมุสลิมในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือก่อความสงบสุขของประชาชน ทั้งนี้ เพราะต้องการใช้ประโยชน์จากการนี้หันเหจิตใจของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เกิดความรู้สึกในทางที่จะแยกตนออกจากประเทศไทย โดยโฆษณาโจมตีว่าทางราชการไทยไม่ให้ความคุ้มครองแก่ราษฎรอย่างจริงจัง

ในปัจจุบัน กลุ่มโจรก่อการร้ายหรือโจรแบ่งแยกดินแดนได้แยกตัวออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ หลายกลุ่ม และสร้างอิทธิพลมีชัยบังคับประชาชนให้ตกเป็นผู้สนับสนุนในกานเงินทองและเสบียง

อาหาร ทั้ง ๆ ที่เต็มใจและไม่เต็มใจ เป็นจำนวนนับหมื่นครอบครัว กล่าวคือ^{๖๑}

จังหวัดนครราชสีมา มีกลุ่มโจรอยู่ประมาณ ๒๓ กลุ่ม ในจำนวนนี้มีกลุ่มสำคัญประมาณ

๑๐ กลุ่ม มีกำลังพลพรรคโจรมากกว่า ๓๐๐ คน

จังหวัดปัตตานี มีกลุ่มโจร ๕ กลุ่ม กลุ่มสำคัญมีเพียง ๔ กลุ่ม จำนวนประมาณ

๑๕๐ คน

จังหวัดยะลา มีกลุ่มโจร ๑๔ กลุ่ม ที่สำคัญและมีสมุนมาก ๔ กลุ่ม มีกำลังรวม
ประมาณ ๒๐๐ คน ในแต่ละกลุ่มปรากฏว่ามีโจรผู้หญิงปะปนอยู่ควายกลุ่มละไม่ต่ำกว่า ๒ - ๓ คน

ทุก ๆ กลุ่มมีอาวุธปืนร้ายแรงไม่ต่ำกว่า ๔ - ๕ กระบอก สำหรับหัวหน้าโจรมีปืน
เอ็ม. ๑๖ ประจำตัวควย

สำหรับผู้ให้การสนับสนุนแก่โจรก่อการร้ายหรือโจรแบ่งแยกดินแดนนั้น มีจำนวนไม่
ต่ำกว่า ๓๐ เปอร์เซนต์ของประชาชนทั้งหมด บางส่วนก็ถูกบังคับให้สนับสนุน โดยเฉพาะทาง
การเงินทอง เพื่อนำไปซื้ออาวุธและกระสุนปืน ซึ่งทางราชการคะเนว่าในสามจังหวัดภาคใต้
นี้จะมีอาวุธปืนรวมทั้งสิ้นเกินกว่ากระบอก มีทั้งปืนนาโต ปืนเอ็ม. ๑๖ และปืนอาร์กา ซึ่ง
มีหลักฐานว่าได้รับการสนับสนุนจากภายนอกประเทศเป็นส่วนใหญ่^{๖๒}

ผู้เป็นขุนโจรใหญ่ของภาคใต้ในปัจจุบัน ยังอยู่ในระหว่างหนีกการจับกุมของทางราชการ
การนั้น ไคแก ขุนโจรเปาะเยะ หรือคือเระ มีอิทธิพลในจังหวัดปัตตานี คู่มกกำลังหลบซ่อนตัว
อยู่บริเวณเทือกเขาบูโค ซึ่งเป็นเขตติดต่อระหว่างพื้นที่ ๓ จังหวัด คือ ยะลา ปัตตานี และ
นครราชสีมา มีกำลังประมาณ ๑๐๐ - ๑๕๐ คน แบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ แต่ละกลุ่มแยกพื้นที่กันทำเป็น
งาน มีการริคเงินค่าคุ้มครองจากประชาชน จับคนเรียกค่าไถ รัคภาษีสวนยาง และภาษีเดือน
จากกิจการอุตสาหกรรม การขนส่ง และเก็บค่าคุ้มครองเป็นรายหัว คนรายทุกหน่วยจะต้องขึ้น

^{๖๑} ทวยหาญ ยมภาค, พันตำรวจเอก., การต่อต้านโจรจีนคอมมิวนิสต์มาเลเซีย
เพื่อความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้, วิทยานิพนธ์ วิทยาลัยการทัพบก สถาบันวิชาการ
ทหารบกชั้นสูง, ๒๕๑๖, หน้า ๑๖๔ - ๑๗๐.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ตรงต่อขุนโจรเปาะเยะ ซึ่งมีฉายาในหมู่มุสลิมว่า "รายอบเกะ"^{๖๓}

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากปัจจุบันเปาะเยะได้ชราภาพลงมาก ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่โจรต่อไปได้ จึงได้หลบหนีไปอยู่ที่รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย^{๖๔} และแต่งตั้งให้ "เปาะสุวาแมคิซา" อดีตครูประจำบาลานจะรังตากง ตำบลทาง อ่าเกอรามันท์ จังหวัดยะลา เป็นหัวหน้าแทน ซึ่งนายเปาะสุผู้นี้ได้เคยถูกจับในข้อหากบฏแยกดินแดนมาครั้งหนึ่งแล้ว แต่ได้พ้นข้อหาและได้รับการปล่อยให้เป็นอิสระเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๘

หลังจากที่เปาะสุได้รับตำแหน่งหัวหน้าโจร ได้วางแผนจับครูไทยพุทธเพื่อไม่ให้สอนหนังสือไทย และแผนขั้นต่อไป คือ สั่งให้สมุนโจรพยายามฆ่าผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด ผู้กำกับการฯ นายอำเภอ และผู้บังคับกอง ใน ๓ จังหวัดภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส

ในขั้นที่สุดท้าย เปาะสุจะตั้งตนเองเป็นผู้ปกครองรัฐ ถ้าหากสามารถแบ่งแยกดินแดน ๓ จังหวัดภาคใต้ตั้งเป็นสาธารณรัฐปัตตานี และขับไล่อาวไทยพุทธออกไปในทันทีที่ทำการแยกดินแดนได้สำเร็จ^{๖๕}

อย่างไรก็ตาม นายเปาะสุ วาแมคิซา ก็ได้ปฏิเสธว่า ตนเองไม่เคยคิดที่จะแบ่งแยกดินแดน ๔ จังหวัดภาคใต้ออกเป็นอิสระแต่อย่างใด มีแต่ปลุกฝังความคิดในการรวมเอกภาพสนธิแน่นแฟ้นในราชอาณาจักรไทย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุขอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ คือมีขวัญแห่งความจงรักภักดีชั่วชีวิตของตน ตัวเขาเองถูกกล่าวร้ายจากเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง เป็นเรื่องกลั่นแกล้งใส่ร้ายจากผู้คึกคอกาฆาต จนทำให้ต้องหนีการจับกุมครั้งนี้เพื่อเอาตัวรอดเพราะถูกอิทธิพลลัทธิคัมภีร์ฆนไม่ไค^{๖๖} ซึ่งการแกชอกล่าวหาของเปาะสุดังกล่าวเป็นเรื่องที่นำพิจารณาและนาถิตตามเป็น

^{๖๓} หนังสือพิมพ์ "สยาม" (รายวัน), ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๕, หน้า ๑, ๑๖.

^{๖๔} หนังสือพิมพ์ "ไทยรัฐ" (รายวัน), ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๕, หน้า ๒.

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๖๖} หนังสือพิมพ์ "เกลนิวส์" (รายวัน), ๑๘ มกราคม ๒๕๑๖, หน้า ๑๖.

อย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ขบวนการโจรก่อการร้าย หรือขบวนการแบ่งแยกดินแดน ยังได้รับความสนับสนุนจากประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามบางประเทศอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคการเมืองบางพรรคในสหพันธรัฐมาเลเซียที่โคหิยิบยกสาเหตุในเรื่องความคล้ายคลึงกันทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นข้ออ้าง เพื่อเรียกร้องให้ผนวกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเข้าเป็นรัฐหนึ่งในสหพันธรัฐมาเลเซีย ดังจะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โคหิยิบการเมืองในสหพันธรัฐมาเลเซียยื่นคำร้องไปยังสหประชาชาติ ขอแยกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปผนวกกับสหพันธรัฐมาเลเซีย หรือตั้งเป็นรัฐอิสระ โดยขอให้มีการออกเสียงประชามติซึ่งทางรัฐบาลไทยก็ได้ดำเนินการปักเป่าเรื่องนี้ไปแล้ว ^{๒๗} นอกจากนั้น พรรครายัต (Raayat Party) และสมาชิกในกลุ่มหัวรุนแรงของพรรค UMNO (United Malay Nationalist Organization) ซึ่งมีความเคลื่อนไหวในทางเรียกร้องให้ผนวกสี่จังหวัดภาคใต้ของไทยเข้ากับมาเลเซีย ถึงกับเคยยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลมาเลเซีย แต่คนกฏอับดุลราห์มาน นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นไม่เห็นด้วย นอกจากนี้ ยังมีพรรคฝ่ายค้านที่สำคัญในประเทศมาเลเซียอีกพรรคหนึ่ง คือ พรรคแพนมาลายันอิสลามิก (PMIP : Pan Malayan Islamic Party) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า พรรคปาส (PAS.) เป็นพรรคการเมืองที่มีอิทธิพลต่อราษฎรใน ๔ จังหวัดภาคใต้ของไทย โดยเหตุที่พรรคนี้ประกอบด้วยพวกที่มีหัวรุนแรงทางศาสนาอิสลามและชาตินิยมรุนแรงมาก ไม่ต้องการให้ชนเชื้อชาติอื่นและนับถือศาสนาอื่นมาปกครองชาวไทยมุสลิมนอกจากชาวมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น พรรคนี้โคกอดตั้งขึ้นอย่างมั่นคงในรัฐกลันตัน มีคาโตะ ะหะยีโมฮัมเหม็ด อัสรี บินหะยี มูคา (คาโตะอัสรี) เป็นประธานพรรค ประชาชนในรัฐนี้ให้ความสนับสนุนพรรคปาสมากกว่าพรรครัฐบาล

พรรคปาสมีบทบาทเกี่ยวกับ ๔ จังหวัดภาคใต้ของไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยคอยยุยงและสนับสนุนชาวไทยมุสลิมให้เกิดความรู้สึกนิยมเชื้อชาติและนิยมมาเลเซีย พรรคปาสได้เคยเสนอข้อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรของมาเลเซียหลายครั้ง เพื่อขอให้รัฐบาลพิจารณาเอา ๔ จังหวัดภาคใต้ของไทยไปรวมกับมาเลเซีย แต่รัฐบาลมาเลเซียไม่เห็นชอบด้วย และเพื่อให้บรรลุ

^{๒๗} เวียง สาคกรสินธุ์, เรื่องเก็บ, หน้า ๗๕.

วัตถุประสงค์ดังกล่าว พรรคปาสได้ใช้วิธีการแทรกซึมเพื่อขยายอิทธิพลในบรรดาชาวไทยมุสลิม ในเขตไทย โดยใช้บุคคลกลุ่มต่าง ๆ เป็นเครื่องมือดำเนินงาน รวมทั้งบุคคลที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวไทยมุสลิม องค์การนิคมบุคคล กลุ่มเยาวชน ตลอดจนพยายามแทรกซึมนักการเมืองของไทยบางคนที่มีนับถือศาสนาอิสลามอีกด้วย^{๖๒}

นอกจากอิทธิพลของพรรคฝ่ายค้านในประเทศมาเลเซียแล้ว ยังมีกลุ่มนักศึกษา มาเลเซียบางกลุ่มสนับสนุนการดำเนินงานของพวกแบ่งแยกดินแดน ก็จะได้เห็นได้จากกรณีที่ นักศึกษามหาวิทยาลัยมลายากลุ่มหนึ่ง ได้จัดพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่ง ชื่อว่า เสียงนิสิต (Suara Siswa) เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ เผยแพร่บทความต่าง ๆ ซึ่งล้วนแต่โจมตีรัฐบาลไทย ว่าทำการกักขังข่มเหงทารุณต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สนับสนุนการดำเนินงานของพวกแบ่งแยกดินแดน อย่างไรก็ตาม รัฐบาลมาเลเซียก็มีใ้คั้งงนอนใจ ใ้พยายามหาทางระงับมิใ้ลูกหลานขยายตัวออกไป โดยมีคำสั่งห้ามมิใ้เผยแพร่หนังสือดังกล่าว และเมื่อต้นเดือนกรกฎาคม ๒๕๑๔ รัฐบาลมาเลเซียใ้สั่งห้ามจำหน่ายหนังสือภาษาอังกฤษอีกเล่มหนึ่งชื่อ "มุสลิมเชื้อสายมาเลย์ในภาคใต้ของประเทศไทย" ซึ่งพิมพ์จำหน่ายโดยนักศึกษามุสลิมในมาเลเซีย ทั้งนี้ เพราะมีข้อความบางตอนที่กล่าวหาว่ารัฐบาลไทยว่าปฏิบัติโดยมิชอบต่อราษฎรไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

๕.๒.๒ ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์มลายู หรือโจรจีนคอมมิวนิสต์

นอกจากปัญหาเรื่องขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ขบวนการแบ่งแยกดินแดน (ขบค.) ดังใ้กล่าวมาแล้ว จังหวัดชายแดนภาคใ้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์มลายู หรือโจรจีนคอมมิวนิสต์อีกด้วย กล่าวคือ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นใ้เข้ายึดครองมลายา ขณะนั้นใ้มีขบวนการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของมลายาเกิดขึ้นมากมาย มีการชักจูงชาวพื้นเมืองใ้เกิดความรู้สึกในทางชาตินิยม ขบวนการกู้ชาติเพื่อปลดแอกของประเทศมลายาจึงมีอยู่ทั่วไป ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์มลายูหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าโจรจีนคอมมิวนิสต์ จึงใ้ถือกำเนิดขึ้นในขณะนั้นเช่นเดียวกัน โดยมีความมุ่งหมายที่จะทำการต่อต้านญี่ปุ่น ใ้รับการสนับสนุนจากอังกฤษในค่านอาวุธและการฝึกอบรม ต่อมาเมื่อ

^{๖๒} ทวยหาญ ยมณาค, พันตำรวจเอก., เรื่องเก็บ, หน้า ๑๓๕.

สงครามยุติลง รัฐบาลอังกฤษได้ทำการยุบเลิกหน่วยกำลังนี้ แต่โดยที่พรรคคอมมิวนิสต์มลายา มีแผนการอยู่เป็นระยะเวลานานแล้วที่จะล้มล้างอำนาจการปกครองของรัฐบาลซึ่งปกครองโดย อังกฤษ เมื่อสงครามสงบลง อังกฤษก็กลับเข้ามาปกครองมลายาอีก พรรคคอมมิวนิสต์มลายา จึงได้ดำเนินการโฆษณาชวนเชื่อโจมตีการปกครองของรัฐบาลที่ปกครองโดยอังกฤษ ทำการ ปลุกปั่นประชาชน และใช้วิธีการร้ายเพื่อล้มล้างล้มล้างรัฐบาล แต่ได้ถูกทางการมาเลเซียปราบปรามอย่างหนัก จนต้องอพยพพลอยร่นเข้ามาอยู่ในพื้นที่บริเวณสวนยาง ป่าเขา ซึ่งสลับซับซ้อน บริเวณพรมแดนไทย-มาเลเซีย

ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์มลายาหรือโจรจีนคอมมิวนิสต์ในมาเลเซียเป็นชาวจีน ประมาณ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ ส่วนที่เหลือเป็นชาวมลายูและอินเดีย^{๖๕} ได้ปรากฏตัวครั้งแรกในประเทศไทยในท้องที่อำเภอสะเคา จังหวัดสงขลา อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และในท้องที่อำเภอระแงะ อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๕^{๖๐} ได้ทำการปล้นสดมภ์ทรัพย์สินของราษฎรทางชายแดนไทย-มาเลเซีย ในลักษณะเช่นเดียวกับโจรผู้ร้ายธรรมดา ในระยะนั้นมีนโยบายที่จะไม่ทำร้ายเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย การที่เข้ามาอยู่นี้มีความประสงค์จะใช้พื้นที่ในเขตไทยเป็นแหล่งสะสมกำลังและเสบียงอาหาร แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะต่อมาโจรจีนคอมมิวนิสต์ได้ทวีความโหดร้ายและก่อความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรในพื้นที่ดังกล่าวแล้วเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ราษฎรที่ไม่ร่วมมือได้ถูกฆ่าอย่างทารุณ และได้มีพฤติกรรมในทางการเมืองมากยิ่งขึ้นทุกที พยายามแทรกซึมเข้าไปในหมู่กรรมกรสวนยางชาวจีนทำการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำการโฆษณาโจมตีประเทศไทยและรัฐบาลไทย โทกอเหตุร้ายกว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งการทำร้ายเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยที่ชักชวนการปฏิบัติงานของพวกตน พฤติกรรมดังกล่าวแล้ว รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้พิจารณาเห็นว่าถ้าปล่อยให้สถานการณ์ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นก็ย่อมจะสร้างความหวาดกลัว ทำให้ราษฎรเสียขวัญ รัฐบาลไทยจึงต้องทำการปราบปรามโจรจีนคอมมิวนิสต์เหล่านี้ในเขตพรมแดนไทย-มาเลเซีย ร่วมกับฝ่ายมาเลเซีย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๑ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

^{๖๕} กองกำลังกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต ๕, เอกสารเผยแพร่, (อัครสำเนา), หน้า ๔.

^{๖๐} จังหวัดยะลา, เอกสารประกอบการบรรยายสรุป, ๒๕๑๖, (อัครสำเนา), หน้า ๒.

ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชายแดนขึ้นประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำเพื่อดำเนินการปราบปราม แต่การปราบปรามไม่สู้จะไฉฉฉเพราะมีอุปสรรคสำคัญคือ^{๗๑}

- (๑) ภูมิประเทศเป็นป่าเขาเกือกกุลแก่ฝ่ายผู้ก่อการร้าย
- (๒) ผู้ก่อการร้ายบางส่วนเป็นบุคคลสัญชาติไทย ในอาชกรบไควว่าเป็นผู้ก่อการร้ายหรือประชาชนผู้บริสุทธิ์
- (๓) ลูกจีนที่มีสัญชาติไทยคอยช่วยเหลือสนับสนุนผู้ก่อการร้าย
- (๔) กำลังของผู้ก่อการร้ายจักเป็นหน่วยย่อย ๆ และเคลื่อนไหวตลอดเวลา ยากที่จะทราบที่อยู่แน่นอน

(๕) กำลังของฝ่ายปราบปรามมีไม่เพียงพอกับความกว้างขวางของพื้นที่พื้นที่ปฏิบัติการของโจรจีนคอมมิวนิสต์แบ่งไคเป็น ๓ กรม คือ

(๑) กรมที่ ๔ มีกำลังส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ปฏิบัติการครอบพรณแดนไทย-มาเลเชียระหว่างรัฐปะลิส รัฐเคคาห์ กับพื้นที่อำเภอเมืองสตูล อำเภอสะเคา อำเภอหาคใหญ่ อำเภอนาหวี อำเภอสะบายอย จังหวัดสงขลา กับพื้นที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี โดยมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการอยู่ในพื้นที่ทิศตะวันออกของอำเภอสะเคา พื้นที่ตอนเหนือของปากังเบซา พื้นที่สามเหลี่ยมสะเคา มีกำลังพลประมาณ ๒๒๒ คน^{๗๒}

(๒) กรมที่ ๑๒ มีกำลังส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ปฏิบัติการครอบพรณแดนไทย-มาเลเชียระหว่างรัฐเคคาห์ รัฐกลันตัน กับพื้นที่อำเภอเบตง อำเภอยะหา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา โดยมีเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติการอยู่ที่อำเภอเบตง และพื้นที่อำเภอยะหา จังหวัดยะลา มีกำลังพลประมาณ ๖๕๒ คน^{๗๓}

^{๗๑} คณะกรรมการประสานงานชายแดนไทย-มาเลเชีย, เอกสารประกอบการบรรยายสรุป, (อักษำเนา), หน้า ๔.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

(๓) กรมที่ ๑๐ มีกำลังส่วนใหญ่เป็นพวกมุสลิม ปฏิบัติการครอบงำคนไทย-
มาเลเซีย ระหว่างรัฐลันตัน กับพื้นที่อำเภอแวง และขยายเขตปฏิบัติการเข้าไปในเขตของ
ที่อำเภอใกล้เคียง คือ อำเภอสุโขทัย อำเภอสุโขทัย อำเภอระแงะ และอำเภอ
เรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา กับอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี
โดยมีจุดนำหนักในการปฏิบัติการอยู่ในเขตอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา อำเภอแวง อำเภอ
ระแงะ จังหวัดนราธิวาส มีกำลังพลประมาณ ๓๕๐ คน ส่วนใหญ่เป็นคนมาเลเซีย มีไทยมุสลิม
เข้าร่วมประมาณ ๑๒๐ คน เป็นคนจีนประมาณ ๑๕ - ๒๐ คน

จะเห็นได้ว่า โจรจีนคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางบริเวณพรมแดนไทย-
มาเลเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็น
ชาวจีน พวกนี้มีการจักกำลังเป็นนัยๆ และมีระเบียบวินัยดีกว่าพวกผู้ก่อการร้ายในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่อยู่ตามบริเวณพรมแดนซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของพวก
โจรจีน จะมีตัวแทนของพวกนี้ทั้งหญิงชายประจำอยู่ และทุก ๆ เดือน พวกโจรจีนคอมมิวนิสต์
จะมาเยือนหมู่บ้านแต่ละแห่งเพื่อทำการโฆษณาชวนเชื่อ รวบรวมเสบียงอาหาร และจักเก็บ
ภาษี

ทั้งที่ไทกล่าวนมาแล้วว่า ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หลายได้ถือเอาการล้มล้างรัฐบาล
มาเลเซียเป็นเป้าหมายสำคัญ แต่ในระยะหลัง ๆ นี้ ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์และผู้ก่อ-
การร้ายคอมมิวนิสต์ไทยไต่มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น จึงปรากฏว่าผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หลาย
ได้โฆษณาการล้มล้างรัฐบาลไทย รวมทั้งยุยงให้ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้แปรพักตร์
จากรัฐบาลไทย และเข้าร่วมกับคอมมิวนิสต์

๑๔ จังหวัดนราธิวาส, เรื่องเค็ม, หน้า ๑๘.

๑๕ เรื่องเคี้ยวกัน, หน้าเคี้ยวกัน.

๑๖ Robert Shaplen, Time out of hand (New York : Harper & Row, Publishers, 1969), pp.294 - 295.

๑๗ กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์, การก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย, (นครหลวง : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๕), หน้า ๓๑ - ๓๒.

๕.๒.๓ บุกเบิกการร่ายคอมมิวนิสต์ไทย

บุกเบิกการร่ายคอมมิวนิสต์ซึ่งดำเนินการตามนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งกำลังปฏิบัติการอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษและพัทลุง ได้ขยายงานลงมายังจังหวัดสงขลา ตลอดจนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยด้วย บุกเบิกการร่ายคอมมิวนิสต์มีการดำเนินงานที่ประสานงานและช่วยเหลือกันกับขบวนการโจรก่อการร้ายและโจรจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งจะไต่กลางต่อไป

๕.๒.๔ โจรผู้ร้ายธรรมดา

แต่เดิมมาจังหวัดชายแดนภาคใต้นับว่าสงบพอสมควร แม้จะเคยมีเหตุการณ์กบฏหรือก่อการร้ายเกิดขึ้นบ้างเป็นครั้งคราว แต่ก็ไม่รุนแรงและสงบไปไ้ภายในระยะเวลาอันสั้น ทั้งนี้เพราะประชาชนซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่เคร่งครัดต่อศาสนาและชนบประเพณีมีความมักน้อย สันโดษ และวางนอนสอสบาย มีความอ่อนน้อมเคารพยำเกรงต่อเจ้าหน้าที่ของทางราชการ ผู้ที่ประพฤติตัวเป็นนักเลงอันธพาลหรือมีสันดานเป็นผู้ร้ายมีน้อย การงกเว้นจากการคุ้มสราโดยเกิดขาด ช่วยเหลือการทะเลาะวิวาทและอาชญากรรมอื่น ๆ ลงได้มาก คดีอาญาที่เกิดขึ้นมักเป็นคดีพื้น ๆ ไม่มีลักษณะหรือวิธีการที่พิเศษพิสดาร และมักจะเกิดขึ้นในชนบทที่ห่างไกลจากเจ้าพนักงาน เมื่อเกิดคดีขึ้นแล้ว ผู้กระทำผิดมักจะหลบหนีเพื่อต่อสู้เจ้าพนักงานหาได้ยากมาก

อย่างไรก็ดี เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น การคมนาคมไปมาติดต่อถึงกันสะดวก สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ไ้หลั่งไหลเข้าไปสู่ ๔ จังหวัดนี้ รวมทั้งวิธีการในการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ ด้วย การพนัน และยาเสพติดกระบาศไปทั่วแม้ในชนบทที่ห่างไกล ชาวไทยมุสลิมประพฤติคนเป็นนักเลงอันธพาลและประกอบอาชญากรรมมากขึ้น การจกแจะตักของยงเบาซึ่งชาวไทยมุสลิมไม่เคยมีฝีมือมาก่อนก็มีขึ้น มีจนกระทั่งจับคนเรียกค่าไต่ และปล้นระยนต์โดยสว ความเคารพยำเกรงเจ้าพนักงานไ้เสื่อมคลายไป จนในระยะหลัง ๆ นี้ถึงกับต่อสู้และข่มขู่ร้ายเจ้าพนักงาน

เมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๕ เกิดผู้ร้ายสำคัญขึ้นคนหนึ่งในจังหวัดปัตตานี มีนายมะอิซอ เป็นหัวหน้า เรียกกันว่าพวกโจรมะอิซอ โจรคณะนี้ไ้ก่ออาชญากรรมขึ้นในท้องที่ ๓ จังหวัด โดย

ดูครวรามขิ่น ปลนทรัพย์ วิธีการที่ทำอยู่เป็นประจำคือ การเรียกเก็บเงินจากเจ้าของสวน
 ยางในเขตอิทธิพล ผู้ใดไม่ไห้จะถูกบิเศษไม่ให้เข้าไปกรียาง หรืออาจถูกฆ่าตาย ผู้ราย
 คณะนี้ไ้ลอบยิงนายตำรวจชั้นผู้กำกับการและผู้บังคับกองตำรวจถึงบาดเจ็บสาหัส ไ้ยิงคอสู
 ฆา และทำร้ายเจ้าพนักงานหลายคน ตามข่าวที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ในขณะนั้นว่า การ
 ก่ออาชญากรรมของผู้รายคณะนี้เป็นแผนสืบเนื่องมาจากความคิดที่จะแบ่งแยกดินแดน ๔ จังหวัด
 ภาคใต้ของบุคคลบางคน และว่าผู้รายคณะนี้บางส่วนไ้มีการติดต่อกับโจรจีนคอมมิวนิสต์ที่
 อยู่ชายแดนไทย-มาเลเซียด้วย

นายมะอิซอไ้ถูกเจ้าพนักงานยิงตายเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๐ และหลังจากนั้น
 ลูกน้องคนสำคัญ ๆ ของนายมะอิซอไ้ถูกยิงตายอีกหลายคน เป็นเหตุให้อาชญากรรมลดลงบ้าง
 แต่ก็ยังไม่อาจเข้าสู่สภาพปกติไ้ เพราะยังมีผู้ที่หลบหนีการจับกุมอยู่อีกเป็นจำนวนมาก ประกอบ
 กับการประกอบอาชีพผิดเคืองและเครื่องอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น อาชญากรรมจึงยังคงมีอยู่
 ทั่ว ๆ ไป

ที่กล่าวมานี้เป็นเหตุการณ์ทางบ้านจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ส่วนทาง
 บ้านจังหวัดสตูลซึ่งเดิมเป็นท้องที่สงบเช่นเดียวกัน แต่ภายหลังเมื่อเปิดนิคมสร้างตนเอง
 ควบกาหลง และนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้จังหวัดสตูลขึ้น มีประชาชนจากจังหวัดสงขลา
 และจังหวัดพัทลุงอพยพเข้าไปอยู่ในนิคมสร้างตนเองดังกล่าวจำนวนมาก เนื่องจากการพิจารณา
 ออกหนังสือรับรองของเจ้าหน้าที่ทางภูมิลำเนาเดิมมิไ้กระทำโดยถี่ถ้วนรัดกุม จึงปรากฏว่ามี
 บุคคลที่มีความประพฤติเป็นอันธพาลและโจรผู้ร้ายติดเข้าไปอยู่ในนิคมสร้างตนเองดังกล่าวด้วย
 เป็นจำนวนไม่น้อย จึงไ้เกิดอาชญากรรมขึ้นภายในนิคม และบริเวณใกล้เคียงมากขึ้น

ตารางที่ ๖

สถิติคดีอุกฉกรรจ์ในท้องที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัด	๒๕๐๘		๒๕๑๐		๒๕๑๔		๒๕๑๕	
	คดี	จับได้	คดี	จับได้	คดี	จับได้	คดี	จับได้
ปัตตานี	๕๒	๓๘	๒๗๕	๑๖	๑๘๕	๘	๑๒๗	๑๒
ยะลา	๘๖	๒๐	๕๐	๑๘	๗๓	๑๘	๖๒	๘
นราธิวาส	๘๑	๒๑	๑๑๕	๑๘	๑๒๕	๑๕	๘๑	๕
สตูล	๖	๖	๓๖	๒๘	๖๐	๒๐	๒๐	๗
รวม	๑๘๕	๘๕	๕๒๐	๗๒	๕๐๓	๖๑	๒๕๐	๓๒

ที่มา : กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ, สถิติคดีอุกฉกรรจ์ในท้องที่จังหวัดชายแดนภาคใต้, พ.ศ.๒๕๐๘, ๒๕๑๐, ๒๕๑๔, ๒๕๑๕.

จากสถิติคดีอุกฉกรรจ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งปรากฏในตารางที่ ๖ นั้น แสดงให้เห็นว่าจำนวนคดีอุกฉกรรจ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ในปี พ.ศ.๒๕๑๐ มีคดีอุกฉกรรจ์มากกว่า พ.ศ.๒๕๐๘ ประมาณ ๓ เท่า และการจับกุมได้มีน้อยลง คือ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ จับได้ประมาณร้อยละ ๔๓ แต่ในปี พ.ศ.๒๕๑๐ จับได้เพียงร้อยละ ๑๕ เท่านั้น ส่วนในปี พ.ศ.๒๕๑๕ คดีอุกฉกรรจ์กลับลดน้อยลงไปกว่าปี ๒๕๑๔ ถึงเกือบเท่าตัว ทั้งนี้เพราะรัฐบาลได้ทำการปราบปรามอย่างหนักและจริงจัง จึงมีผลทำให้คดีอุกฉกรรจ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ลดจำนวนลงไปมาก

ในความสัมพันธ์ระหว่างโจรผู้ร้ายประเภทต่าง ๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น อาจสรุปได้ดังนี้^{๗๘}

^{๗๘} สถานีตำรวจภูธรอำเภอหาดใหญ่, สถานการณ์การแทรกซึมของผู้ก่อการร้าย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชุมช่างจำกัด, ๒๕๑๕), หน้า ๑๔ - ๑๖.

(๑) โจรจีนคอมมิวนิสต์ ขบวนการโจรก่อการร้ายหรือขบวนการแบ่งแยกดินแดน ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และโจรผู้ร้ายในภาคใต้ปัจจุบัน อาจจะมีการประสานงานและช่วยเหลือกันและกันระหว่างบางกลุ่ม แต่ในค่านปฏิบัติการนั้นต่างเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน โดยแต่ละกลุ่มถือประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ

(๒) ขบวนการโจรก่อการร้าย ร่วมกับพรรคฝ่ายค้านในมาเลเซีย ได้ชักนำชาวไทยมุสลิม รวมทั้งโจรมุสลิม ไปทำการฝึกอาวุธให้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะใช้กำลังก่อความวุ่นวายตามแผนการแบ่งแยกดินแดนต่อไป แต่ในค่านการดำเนินงาน โจรมุสลิมเหล่านี้อาจจะร่วมมือกับขบวนการโจรก่อการร้ายหรือไม่ก็ได้

(๓) ยังไม่ปรากฏหลักฐานว่าโจรจีนคอมมิวนิสต์ดำเนินงานร่วมกับขบวนการโจรก่อการร้าย นอกจากมีการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ และฝึกอาวุธให้บ้างในบางโอกาส

(๔) โจรจีนคอมมิวนิสต์มีการติดต่อกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ไทยในภาคใต้และในภาคอื่น ๆ ด้วย แต่เป็นไปในลักษณะการประสานนโยบายในระดับสูงของพรรค และการให้ความช่วยเหลือในค่านการฝึกอบรมทางลัทธิคอมมิวนิสต์และการฝึกอาวุธ ไม่มีหลักฐานที่แสดงว่าโจรจีนคอมมิวนิสต์กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ไทยในภาคใต้ปฏิบัติการในการใช้กำลังร่วมกันแต่อย่างใด

(๕) ไม่ปรากฏหลักฐานว่า ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ไทยในภาคใต้มีการติดต่อกับโจรมุสลิมที่มีอิทธิพลในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และตามข้อเท็จจริงโจรมุสลิมเหล่านี้มักดำเนินงานตามความประสงค์ของตนเองมากกว่าเพื่อประโยชน์ของกลุ่มอื่น ๆ

๕.๓ ความรู้สึกในค่านสัญชาติและความเป็นพลเมือง

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นับถือศาสนาอิสลาม และโดยเหตุที่ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เข้มงวดไม่มีลักษณะอ่อนตัวหรือมีใจกว้างขวาง จึงทำให้ชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นชุมชนปิด มีลักษณะค่อนข้างแยกตัวโดดเดี่ยวจากชุมชนอื่น จะเห็นได้จากพิธีทางศาสนา ขนบประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตประจำวันที่ไม่ปะปนเกี่ยวพันหรือติดต่อกับชุมชนอื่น การประกอบอาชีพ การตั้งครอบครัว ความสัมพันธ์ในวงศาณาญาติ หรือการสังคมนระหว่างกัน สภาพเช่นนี้ก่อให้เกิดลักษณะบางประการที่สำคัญคือ ชุมชนปิด ยากต่อการทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม บุคคลเหล่านี้จะยอมรับและนับถืออยู่เฉพาะ

วัฒนธรรมของตนเอง วัฒนธรรมอื่นไม่ยอมรับ ชุมชนบิก เช่นนี้มีอิทธิพลต่อทัศนคติ อุปนิสัย การ
สนองตอบของชาวไทยมุสลิมเหล่านั้นด้วย เช่น จะมีท่าทีไปในทางไม่ไว้วางใจ ลังเลใจ สงสัย
ไม่แน่ใจอยู่เสมอ บางครั้งอาจเกิดความเข้าใจผิดที่สืบทอดกันมาจนกลายเป็นมรดกทางสังคม^{๗๕}
โดยถือว่าการให้ความสนใจหรือการไปเกี่ยวข้องกับกาปฏิบัติหรือกิจกรรมของชุมชนอื่น ๆ
ตัวอย่างเช่น การศึกษาภาษาไทย การสมาคมใกล้ชิดกับคนในศาสนาอื่น เป็นการละทิ้งศาสนา
อิสลาม เป็นผลร้ายต่อศาสนาของตน และเป็นนิสัยที่ไม่พึงกระทำ ลักษณะเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิด
ปัญหาทางการเมือง การปกครอง และการสร้างความเจริญก้าวหน้าในชาติ อย่างน้อยก็เป็น
อุปสรรคต่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นภายในประเทศ ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ส่วนใหญ่ถือว่าตนเป็นพวกเดียวกับชาวมลายูในประเทศมาเลเซียมากกว่า เพราะมีวัฒนธรรม
ร่วมกันกับประชาชนพวกนั้น ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ และท่าทีของชาวไทยมุสลิมอันนี้
เป็นปัญหาทางการปกครองและความจงรักภักดีต่อชาติบ้านเมือง ชาวไทยมุสลิมเหล่านั้นกลับไป
สนใจในความเคลื่อนไหวของประเทศไทยที่มีประชาชนนับถือศาสนาอย่างเดียวกัน มี
ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน

นอกจากนี้ การที่มีภาษาพูดแตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้
ชาวไทยมุสลิมสำคัญผิดไปว่าตนมีเชื้อคนไทย พยายามคิดแยกตัวออกจากประเทศไทย ทั้งนี้เพราะ
ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอันดับแรก และจะนำไปสู่ความรู้สึกแบ่งแยกในอันดับถัดไป ยิ่ง
ภาษามลายูท้องถิ่นที่พูดกันในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีคำที่แปลความหมายเฉพาะคำว่า
"สัญชาติ" คงใช้คำว่า "บาซอ"^{๗๖} ซึ่งแปลได้ทั้ง "สัญชาติ" และ "ภาษา" ร่วมกัน เมื่อคน
ที่พูดภาษามลายูใช้คำว่า "บาซอมลายู" ก็แปลได้โดยอัตโนมัติว่า "สัญชาติมลายู" ไปในตัว
ด้วย เป็นผลให้ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า บุตรหลานของตนจะต้องเรียนภาษามลายู

^{๗๕} จังหวัดนราธิวาส, เรื่องเดิม, หน้า ๓๖.

^{๗๖} ภาษามลายูกลาง สัญชาติ = Bangsa ภาษา = Bahasa แต่มลายูท้องถิ่นทาง
ใต้ของประเทศไทยทุกที่เห็นเป็นเสียงเดียวกัน "บาซอ"

ที่มา : ประกิจ ประจันปัจจนึก, การปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะให้เป็น
โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖, หน้า ๓๖.

และภาษาอาหรับ คงมีอยู่เพียงส่วนน้อยที่คองการเรียนภาษาไทย ด้วยเหตุนี้ ผู้นำทางศาสนาอิสลามบางคนจึงฉวยโอกาสในเรื่องภาษา หาประโยชน์ให้ตนเอง ทำการสั่งสอนประชาชนให้เกลียดชังการเรียนภาษาไทย อ้างว่าภาษาไทยเป็นภาษาของพุทธศาสนา มุสลิมต้องพูดภาษามลายูเท่านั้น ทำให้การคบค้าสมาคมในสังคมชนบทอยู่ในวงจำกัดเฉพาะอิสลามและเฉพาะพุทธชากการผสมผสานทางวัฒนธรรมต่อกัน และมีจำนวนไม่น้อยตอบว่าจะเสียใจมากถ้ามีชาวพุทธหลาย ๆ ครอบครัวอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านของตน

การที่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ไม่ยอมรับสภาพความเป็นจริงของตนว่า "เป็นคนไทย" โดยถือเอาความแตกต่างในเรื่องศาสนา ภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องสำคัญ หรือพูดอีกนัยหนึ่งชาวไทยมุสลิมถือหลักว่าถ้าพูดภาษาเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเหมือนกัน จึงจะเป็นคนชาติเดียวกัน ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วความแตกต่างในเรื่องดังกล่าวนี้มีได้เป็นอุปสรรคต่อการเป็นพลเมืองของประเทศ สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองนั้นใช้สัญชาติและภูมิลำเนาเป็นเครื่องกำหนดก็เพียงพอไม่ต้องใช้ภาษา ศาสนา หรือวัฒนธรรมอื่นใดอีกก็ได้ ทั้งนี้ เมื่อชาวไทยมุสลิมมีสัญชาติเป็นคนไทยและมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย ก็ย่อมเป็นพลเมืองไทยโดยสมบูรณ์ มีสิทธิเป็นเจ้าของประเทศ มีหน้าที่รับใช้ประเทศชาติเหมือนพลเมืองไทยอื่น ๆ ทั้งหมด เรียกว่าไม่ใช่เป็นชนชาติอื่นในปกครองของไทย และก็ไม่ว่าจะมีปัญหาในด้านการปกครองแต่ประการใด แต่ในทางปฏิบัติแล้วจะเห็นได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความเข้าใจดีพอในความเป็นพลเมืองของประเทศตามหลักที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นเหตุให้ไม่เข้าใจในสิทธิและหน้าที่ทางการปกครองไปด้วย

๒. สรุป

สภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งในด้านประวัติความเป็นมา สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม สภาพทางการเมืองและการปกครอง ดังที่กล่าวมาเป็นลำดับแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า

^{๔๑} นาย อินทรสกุล, วัที่ร้อยตรี, และคณะ, การศึกษาและการอนามัย ๔ จังหวัดภาคใต้, ๒๕๐๐, (อัครสำเนา), หน้า ๓๖.

ในค่านประวัติความเป็นมาดินแดน ๔ จังหวัดภาคใต้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของไทย เป็นเวลานานกว่า ๗๐๐ ปี นับแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ไทยปกครอง ดินแดนส่วนนี้ในฐานะเป็นเมืองประเทศราช และเนื่องจากบริเวณที่เป็นหัวเมืองจังหวัดชายแดน ภาคใต้อยู่ไกลจากราชนานมาก การไปมาไม่สะดวก การเอาใจใส่ดูแลของรัฐบาลไทยในสมัย นั้นจึงกระทำไม่ได้ทั่วถึง ประกอบกับความมั่งคั่งใหญ่โตสูงของเจ้าเมืองบางคนที่ต้องการมีอำนาจแต่ เพียงผู้เดียว จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความกระด้างกระเดื่องอยู่ตลอดเวลา แต่ไทยก็ไม่ได้ทอดทิ้ง พยายามชวนชิงกลับมาอยู่ในขอบเขตสีมาได้ตลอดมา จนกระทั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้ มีการเอาใจใส่ดูแลบริเวณหัวเมืองมอญใต้ รวมทั้งจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ ๕ จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการ บริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๖ จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงประกอบด้วย ๔ จังหวัด คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล มีฐานะเป็นจังหวัดเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทยขึ้นตรงต่อส่วนกลางมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ในค่านสภาพทางภูมิศาสตร์ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีอาณาเขตติดต่อกัน เป็นผืนเดียวกัน ส่วนจังหวัดสตูลแยกไปอยู่อีกส่วนหนึ่งทางภาค และอยู่ห่างจากสามจังหวัดข้าง กลางแล้วไม่น้อยกว่า ๑๕๐ กิโลเมตร โดยมีจังหวัดสงขลาคั่นขวางอยู่ นอกจากนี้ อาณาบริเวณ ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ไม่มีอุปสรรคทางธรรมชาติที่จะกีดกันไม่ ให้มีการสัญจรไปมาติดต่อกันระหว่างประชาชนแต่อย่างใด การไปมาติดต่อกันทำได้โดยสะดวกและ แทบทุกฤดูกาล จึงเป็นเหตุให้อิทธิพลในค่านต่าง ๆ ของสหพันธรัฐมาเลเซียหลั่งไหลเข้ามาสู่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้โดยสะดวก

ในค่านสภาพทางเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่าประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ อาชีพการทำสวนยางเป็นหลัก รองลงมาก็คือการทำนา ทำเหมืองแร่ ทำสวนผลไม้ และการ ประมง แม้ว่าในปัจจุบันราคายางจะดีขึ้นบ้าง เนื่องมาจากตลาดโลกหันมาต้องการยาง ธรรมชาติมากขึ้น เพราะการผลิตยางสังเคราะห์มีอุปสรรคที่สำคัญ คือ น้ำมันเชื้อเพลิงมี ราคาแพง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง แต่สภาพการทำสวนยางยังเป็นแบบดั้งเดิม ให้ผลผลิตน้อย การเปลี่ยนแปลงมาปลูกยางพันธุ์ใหม่ที่จะให้ผลดีกว่าเดิมนั้น ยังทำได้ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ การ

ถือครองที่ดินของผู้ทำสวนยางที่เป็นชาวพื้นเมืองมีอยู่น้อย ส่วนใหญ่เป็นของนายทุนชาวจีน ผลประโยชน์จากการทำสวนยางจึงตกกับนายทุนเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ยังต้องประสบกับปัญหาความไม่สงบของบ้านเมือง ทำให้การผลิตตามปกติทำไม่ได้ รายได้ของประชาชนจึงตกต่ำลงไปมาก

สำหรับสภาพทางสังคม ไม่ว่าจะพิจารณาในด้านภาษาพูด การนับถือศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม มีความแตกต่างไปจากประชาชนในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้พูดภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน นับถือศาสนาอิสลาม มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามทั้งหมด นับถือและเชื่อฟังผู้มีความรู้และผู้นำในทางศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด จนในบางครั้งเป็นไปโดยปราศจากเหตุผล ในด้านการศึกษา นั้น ชาวไทยมุสลิมโดยทั่วไปมีระดับการศึกษาต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศ ทั้งนี้เพราะอิทธิพลของปอเนาะซึ่งเป็นสถาบันสอนศาสนาอิสลามมาแต่โบราณประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งยังขาดการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นประโยชน์ในการศึกษาภาษาไทยและวิชาสามัญในระดับสูง ๆ ขึ้นไป ทั้ง ๆ ที่ทางราชการได้พยายามพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมากในขณะนี้ก็ตาม

ในด้านสภาพการเมืองและการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปรากฏว่า มีนักการเมือง ตลอดจนบุคคลบางคนที่เป็นเชื้อสายของเจ้าผู้ครองนครในจังหวัดชายแดนภาคใต้บางคนได้ถือเอาลักษณะความแตกต่างของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้กับประชาชนในจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศ ทั้งในด้านศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ขึ้นมากล่าวอ้างชักจูงให้ประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามมีความรู้สึกว่ามีคนไทย แต่เป็นคนมลายู ต้องแยกตัวเองออกจากการปกครองของประเทศไทย นอกจากนี้ ยังมีการแทรกซึมบ่อนทำลายของคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นภาระที่รัฐบาลจะต้องปราบปราม และได้มีนักการเมืองทั้งในประเทศและนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคการเมืองบางพรรคในประเทศมาเลเซียที่พยายามเรียกร้องให้ผนวกจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้ากับประเทศมาเลเซีย โดยพยายามก่อให้เกิดความรู้สึกที่ว่าชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นคนมลายูที่อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย ได้รับความรักช้ำเหงาจากรัฐบาลไทยพุทธอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังได้

สนับสนุนขบวนการโจรก่อการร้ายหรือขบวนการแบ่งแยกดินแดนปฏิบัติการร้ายต่าง ๆ เพื่อมุ่ง
สู่เจตนารมณ์ที่จะแบ่งแยกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ออกไปจากการปกครองของไทย ซึ่ง
ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นผลเสียหายต่อเอกภาพและความมั่นคงของชาติเป็นอย่างยิ่ง.